

219912

DESPRE

ROMANII DIN MACEDONIA

ȘI

MUNTELE ATOS

IMPRESIUNI DE CALETORIE

BCU Cluj - Central University Library Cluj

DE

ALEXANDRU PENCOVICI

BUCURESCI

TIPOGRAFIA ALEXANDRU A. GREGESCU

1885

17587
DESPRE

ROMANII DIN MACEDONIA

ȘI

MUNTELE ATOS

IMPRESIUNI DE CALETORIE

BCU Cluj / Central University Library Cluj

DE

ALEXANDRU PENCOVICI

BUCUREȘTI

TIPOGRAFIA ALEXANDRU A. GRECESCU

1885

Aceste impresiuni de călătorie s'aū publicat
ântēia oră deosebit în ȝiarele din Bucuresci, anume:
Timpul din 27 August 1882 și *Națiunea* din 17
Optobre 1882.

Acum se tipăresc împreună sub formă de carte
precum și în dialectu Macedo-Român pentru d'a
se satisface dorințele, ce aū exprimat în acēstă pri-
vință mai mulți Români din peninsula balcanică.

Citim în ȝiaru *Timpul* din 27 August 1882 :

MACEDO-ROMÂNII

Domnul Alexandru Pencovici ne trimite câte-va notițe
pe cari le publicăm mai la vale, culese cu ocazia călă-
toriei făcute între Români balcanici. Din aceste notițe
se va vedea că un popor întreg, aprópe egal la număr
cu Grecii, e supus unui sistem de desnaționalizare din
cele mai odioase, prin presiunea unei biserici străine și
a unor societăți de agitatori străini, al căror scop e des-
membrarea imperiului otoman și substituirea etnocrației
turcesci prin etnocrația grecescă, pentru a ne servi de
termenu consacrat de domnu Paparrigopulo.

Ca fost director al serviciului statisticeii în România,

Aiste indiposi de călătorie se aŭ publicată prota órá ahorghea tu efimirigle din Bucuresci, și pe numă tu *Timpul* di tu 27 de Avgustu 1882 și *Națiunea* di tu 17 Octomvriu 1882.

Tora se tipusescu de adun sum turlie de vi-vlie și pe dealectul Macedo-Românescu tra să s'facă chefea ce au spusă tră aistă itie, cama multă Armăni¹⁾ di tu peninsula balcanică.

Ghivisim tu efimirida *Timpul* di tu 27 Avgustu 1882 :

MACEDO-ROMÂNII

Domnul Alexandru Pencovici nă pitrețe niscănte însemnări, pe cari le publicăm cama înghiosú, adunate cu itia a călătoriillei nolgica de Armañilli di tu Balcañi. Di tu aiste însemnări va să s'védă că un lao (poporú) întreg aprópea isa isa tu numărú cu Greçilli este supus (este pedepsit) a unei sistemă de desnaționalisare din ațele cama urăte cu închismusirea a unei biseriçi axeane și a niscăntor silogurí de fisatciaz axeñi a căror scopo este despărțarea a amerăriillei înturçesci și înlocuirea a ethnocrațiillei înturçesci cu ethnocrația greçescă tra sa ne servim de sborlu đăsú de d-nu Paparrigopulo.

Ca ațel care era director (dieftenti) a husmetillei de

1) Litera *ñ* și *ñ* cu tremă de asupra se ghivisescu ca *gn* françudescu de câte orí ghine după năse unu *i*.

ca participator la congresele de statistică câte s'aũ ținut în Europa pên'acuma, ca amic al celor mai cunoscũți bărbați de sciință în materie de statistică, notițele domnului Pencovicĩ merită de sigur credare. Ele confirmă, prin intuițiune proprie ceea-ce aũ și constatat geografii și istoriografii peninsulei, și probéză că, de la venirea Turcilor în Europa, elementu latin, odinióră cel mai numeros al peninsulei, a fost absorbit în cea mai mare parte de către popóarele conlocuitoare, și că Grecii moderni se silesesc acum a asimila pêně și resturile, încã destul de însemnate, câte 'și aũ păstrat limba naționale.

Ni se pare că mijlocu cel mai eficace pentru a emancipa acestă populație latină de influența bizantină ar fi despărțirea ei bisericescã de Greci, ceea-cej aũ făcut Bulgarii, ceea-ce aũ făcut Româniĩ din Banat și Granița militară. Biserica răsăritenă e naționale; ea nu numai admite, comandă chiar ca serviciul în biserică să se facă în limba grăitã de popor. E, o constatãm cu durure, o rușine ca în suta a nouě-spre-đecea membrii unuĩ popor de duo-spre-đece milióne aprópe, să fie silii, sub un guvern ne-grecesc, d'a întrebuița în școlã și biserică limba unuĩ stat strãin și lor și poporuluĩ dominant al Osmanilor, și să fie prada unor agitațiĩ, îndreptate în contra existenței imperiuluĩ otoman și a însãși existenței lor.

Iată și scrisórea în cestiune:

statistică ¹⁾ în România, ca ațel care luă parte la adunările de statistică câte s'țănură tru Evropa până tora, ca óspe al ațelor cama cunoscuți barbați grămătipsiți tu ipotisea statisticăllei, însemnările a d-lui Pencovici suntu axe, de sigur, să le pistipsim. Năse impistusescu cu ațea că le veđu cu oclillii și le ahuli cu mână (prin intuițiune proprie) ațea ce vėđură nică de cama ninte geografillii și istoriografillii a peninsulăllei ²⁾ și sfațe isbate (probează) că de la venirea Turților tu Evropa, ethnosul latin cama ninte ma mare tu număr tu peninsulă fu înglițat nai ma mare parte de laóelele cu cari bñă de adun și că Greçillii de astăđi s'fac mucăete tora tra s'facă Greçi și pe armăsaturele, nică nemal de înseminate, câte 'și-au avegliată limba armñescă.

Ně se pare că tropul ațel cama sănătos tra să se scape aistu lao latinescu de puterea vizantină vas'hibă despărțirea lui besericescă de Greçi, ațea ce feçeră Vurgărlii, ațea ce feçeră Armăñlii din Banat și Granița-Militară. Biserica de la arsăritul a sórelui este tră ethnicotită (națională); năsă nu sade că dă tinadie, mñn nică ursesece malista ca liturgia în biserică să se facă tru limba sburăta de lao. Este, o vedem cu dure, ună arșine că tu suta a nouă-spră-đațea lumăchii a unui lao de douė-spră-đațea miliuñii a própea s'hibă ananghipsiți sum ună chivernise negreçescă tra să aibă tru scolie și tru biserică limba a unei chivernise acséne și a lor și a laollui care domnesce, a Turților, și s'hibă înprada a unor mintiturii îndreptate contra banăllei a amerăriillei înturçescă și a singurăllei a llei bană.

Eau tora și ațea epistolie di tu ipothise :

¹⁾ Statistică se cliamă tñniria tifterlor de cāt lao este tru văf sălie, și altele.

²⁾ Peninsulă va să đacă un loc uscat, anvărligat de tute părțile de apă și sade de ună parte este alichit de locul ațel marle.

Domnule redactor,

Când am desmințit în public, prin epistola care s'a publicat în *l'Indépendance Roumaine* din 8 August curent, aserțiunile cu totul inexacte despre un anume raport, ce aș fi adresat guvernului nostru în privința școlilor române din Macedonia, eă nu citisem încă in extenso articolu din *Le Messager d'Athènes*, intitulat : *Les Roumains et la Macédoine*, care s'a tradus românesce în numărul 173 al *Timpului* din 11 August curent.

Să fi avut eă cunoscință pe larg despre grămada de erori, ce coprinde cu prisos acel articol întreg, nu m'aș fi putut mărgini d'a lua pana ca să răspund pe scurt de tot, ci pe dată s'ar fi cuvenit, de sigur, a îmbuca cu dor buciumu Carpaților să strig sus și tare grecilor : Destul cu gălăgia !...

Acum nu cred mai nemerit să pot răspunde ȋiarului *Le Messager d'Athènes* de cât comunicându-vă câte-va din notițele culese de mine prin Macedonia ; dar sciut să fie că n'am publicat încă nimic din impresiunile călătoriei mele, nici n'am putut adresa guvernului raport pentru că n'am fost de fel trimis în misiune.

Din luna lui Septembre 1881 pênă la Iuniu 1882, am călătorit ȋece luni aprópe, mai cu sémă prin Italia, Grecia și Turcia, unde m'am oprit peste șése luni de ȋile.

Inainte însă de a mă duce prin monăstirile din mun-

Domnule Redactor ¹⁾,

Cându eũ am spusă că nu sunt cadelihea pi tu stambă (in public), cu epistola mea care se dede tru stamba (care s'a publicat) in *l'Indépendance Roumaine* di tu 8 Avgustu a aistui anũ, așele spuse cu totul ne cadelihea tră un de anafal raport, și sanchim eũ am dată a chivernisillei a noastră cu mutrire la scoliile armănesci di tu Machedonie, eũ nică nu avém ghivisită pe largu așel articol (artru) di tu *Le Missager d'Athènes* numit : *Les Roumains et la Macédoine* care se metafrosi armănesce tu numărul 173 al *timpului* di tu 11 Avgustu a aistui an.

Ca să avém eũ tru scire pe larg tră stogul de grășeli și avea cu primansus așel articol întreg nu va s'putém s'me mărginescu tra să lliăũ condilliul și să apandisescu pe scurt de tot; și, de-ună óra era cu cale, de sigur, s'lliăũ in gură cu dor buciũmul (ună turlie de surlă) Carpașilor să strig sus și vartos a Greșilor : Dure cu vréva !...

Tora nu pistipsescu cama pugudit tra să pot să apandisescu a efimeridăllei *Le Messager d'Athènes* de cât să vė spun niscănte din însemnările adunate de mine pi tu Machedonie; ama să se scibă că nu am dată tru stambă nică řiva din indiposile a călătoriillei a mele, neși nu am putută să daũ a chivernisillei raport, ditra itia că nu fuĩ pitricut cu aistă husmete.

Di tu mesul Septemvriu 1881 până la Iuniu 1882, am călăturitã đașe meși aprópea, și cama multu pi tu Italia, Greșia și Turchia iu me ascumtenaiũ peste șése meși de đile.

Ama cama nainte tra să me duc pi tu mănăștirle de

¹⁾ Redactor se elliamă așel care scrie efimirida.

tele Atos și prin comunele din Macedonia, am socotit de folos a me pune pe citit; ast-fel că mai multe luni de zile am studiat în Salonic toate publicațiunile, ce 'mă am putut acolo procura despre Români din peninsula balcanică și despre monastirile din republica teocratică a călugărilor din muntele Atos.

În Pêrleap, turcesce Perlepe, am avut plăcere d'a me bucura cu ochii mei de cea d'ânteiu comună cu mulți Români, ce am vizitat în interioru Macedoniei, plecând la Bitolia din Salonic cu drumu de fer, care merge pêne la hotarele sêrbesci pe malurile râului Vardar. Acest târg se întinde vesel în față cu ruinele lui Marcu Cralea pe lunca verde a râului Cerna, ast-fel că topograficesce diferă cu totu de comunele curat române, cari mai toate sunt clădite trainic cu petre sus pe munți, mândre ca nisce cuibură de vultură.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Printre operele studiate de mine la Salonic, a fost o carte, tipărită la Filipopoli în anul 1881: *Ethnographie de la Macédoine* din care s'ar crede că la Pêrleap sunt 4069 bulgari, 1880 turci, 320 greci și 182 țigani; iar Români nici cel puțin unu singur. Dar bine, numai în școla română am numărat peste 20 de copii; dar bine, mie mi s'a oferit ospitalitate în una dintre cele mai mărețe și bogate case, în familia veche română a domnului George Madjari, cel d'ânteiu notabil din Pêrleap și care a fost unu din delegații poporului român, trimiși la Constantinopol, în primăvara trecută din 1881, ca să reclame cu dreptate contra cesiunei la Grecia a Tesaliei.

În Pêrleap sunt peste 80 de familii române, cari se ocupă toate, ca mai toți Români de peste Balcani, cu comerț și industria, și mi s'a afirmat de toți că nu se află stabilită mai nici o familie de greci.

la aghionor și pi tu hórele di tu Machedonie mi minduii că este de ofilos s'me acaț s'ghivissessu ; așiți cama multă meși de ȝile am spudăxită în Sărună tóte stambusitele (tóte publicațiunile) țe putui să le aflu aclo tră Armăñlli di tru peninsula balcanică și tru mănăstirle din republica theocratică a călugărilor de la Aghionor.

În Părlép, înturșesce Perlepé, am avută efharistisea ca s'me hărăsescu cu ocllillí a mēi de ȝea de prota păzare cu multă Armăñi ȝi am visitată nolgica de Machedonie, cându chinsii tră Bitole din Sărună cu calea de herú, care mērȝe până la sinorul sərbescu pe ningă mejdile a răului Vardaru. Aistă pazare s'tinde hărios, în fața viranurilor a lui Marcu-Crale, pe câmpul vérede a răului Șarna, așiȝe că topoprafiȝesce nu unȝesce ici cu hórele curat armănesci, cari aprópea tóte suntu adărate sănátós de chiátră însus pi munȝă, fudule ca nisce cuibare de vulturí. Central University Library Cluj

Pi tu cărȝile spudăxite de mine în Sărună, fu ună carte stămbusită la Filipopole la anul 1881: *Ethnographie de la Macédoine* di tru care ȝineva pistipsesce că la Părlép suntu 4069 Vurgări, 1880 Turȝi, 320 Greȝi și 182 Ghiftă, amă Armăñi naí puȝan neȝi unul singur. Am ghine, sade tru scolia armănescă am misurată peste 20 ficiori ; am ghine, mēi se dede cunache tru una din aȝele cama marí și cama ínbugate case, tu familia velle armănescă a d-lui Gheorghe Madjiari prot nicochir din Părlép și care fu unul din aleșilli a laollui armăn, pitricut în Pole în primăvéra trecută din 1881 ca s'caftă cu índreptate contra a dărilor la Greȝi a Thesaliillei.

În Părlép suntu peste 80 de familii armănesci, cari tóte lucrédă, ca aprópe toȝi Armăñlli de peste Balcañi, cu emboriul și cu tehnea și mēi se spuse de toȝi că nu se află așeȝată neȝi-ună familie de Greȝi.

Cum vedeți, domnule redactor, nici publicațiunile slave nu sunt iubitoare de adevăr în privința Românilor; cu toate acestea, trebuie să recunosc că tot această carte coprinde o notă foarte interesantă în cât privesce populația din Salonic; am citit într'adevăr pe pagina 3-a: „Les Grecs de Salonique sont d'origine valaque. Dans les maisons grecques des quartiers d'Aghios Anastase et d'Aghios Nicolas on parle encore la lanque valaque 1).“

Dupe trecere de două zile la Pêrleap, când am vizitat atât biserica română și școala română cu dascăl grec cât și școala de Români cu institutor român, am plecat în trăsură pînă la satu din vale turcesc Adalcin, unde ne am întîlnit cu mulți fruntași călare, coboriți să ne ureze buna venire în numele Crușovenilor din munte. Ca frați ne am îmbrățișat împreună dulce, și cu toții călare am pornit la deal pe sîrce de primăvară, în cîntece naționale:

„Român tine, Român mine,
 „Çe vrei, frate, cama ghine!
 „Legătură ma mușată 2),
 „Ca di-un'mamă și di-un tată!

.

Printre stînci am tot urcat o oră și mai bine; dar am descălicat fericit în cuibu Româanismului din Macedonia, care se numesce Crușova. Acest oraș de bucurie coprinde două mii de case aprópe, cu peste două-spredece mii de Români. Sunt și bulgari póte patru mii; dar greci nu sunt de loc, pot dice. D-nu Nicolae Gogu,

1) „Grecii din Salonic sunt de origină română. In casele grecesce din suburbiile sântului Anastase și sântului Nicolae se vorbesce încă limba română.“

2) Mai frumoasă.

Cum vedeți, d-le Redactore, neți stămbusirile slave nu aũ vrere tră cadelihea tră ațea țe mutresce Armăñlli; cu tóte aiste lipsesce să o cunoscu că tot aistă carte are tru năsă ună însemnare vãrtos înterisantă tru căt mutresce laollu din Sãrunã; am ghivesită cadelihea pe frãnda a treia : „Les Grecs de Saloniques sont d'origine valaque. Dans les maisons grecques des quartiers d'Aghios Anastase et d'Aghios Nicolas on parle encore la langue valaque ¹⁾.”

Dupě treçere de dóuě ȝile la Pãrlép, cându am visitatã ahat biserica armãnescã și scolia de armãñi cu dascal grec căt și scolia de armãñi cu invěțãtor armanũ, chinsiũ cu cucia tru hóra înturçescã Adalcian, iu ne amandãmusitã cu mulțã bãrbațĩ de frunte încãlar, care depuserã tra s'ně orézã tră buna venire în numele a Crușvenilor di tu munte. Ca frațĩ ne bãșem de adun dulçe și cu toțĩllĩ încãlar amũ chinsitã în sus pe sóre de primãverã, cu cãntițe armãnesci :

Român tine, Român mine,
 Țe vreĩ, frate, cama ghine!
 Legãturã ma mușatã,
 Ca di un' mamã și di-un tatã!

.

Pe anamisa de spile ne tot alinãm unã sãhate și cama multu; amũ descãlicatã calotih tru cuiabarul armãnismului din Machedonie, care se cileamã Crușova. Aistã pãzare dehãrauã are 2,000 de case cu 12,000 de Armãñi. Suntu și Vurgãri póte la 4,000; ama Greçĩ nu are neçĩ unul, pot s'ȝic. D-nu Nicolae Gogu, Armãn cu sãnde

¹⁾ Greçilli din Sãrunã suntu de soe armãnescã. Tru casele greçesci di tu mãhãlaȝlli a Aghiuluĩ Anastase și a Aghiuluĩ Nicola nicã se sborasce limba armãnescã.

Român cu sângele și cu inima, s'a grăbit a ne ospăta frățesce atât pe mine cât și pe d-nu C. Popovič din Salonic, care a bine-voit a me însoți în această excursiune. În patru zile de ședere, am putut visita școlile și mai pe toți notabili din Crușova, cari m'au încredințat, ca și prin alte comune rurale, că suntem noi cei mai d'ântéiū Români, născuți din România, cari vin a le strânge mâna lor acasă, după mai multe secole de crudă încercare.

În prețuia plecării noastre — 27 Aprilie 1882 — mai mulți bărbați de frunte au bine-voit a ne oferi un prânz pe iarbă în dumbrava verde de fagi, care mult împodobesce Crușova. Abia luase sfârșit ospéțu, compus în parte de 3 miei întregi fripți la frigare, când am dat cu ochii de un spectacol caracteristic; am vădut că vine spre noi un cârd de copii și copile, cari câte două în șir defilau pe dinaintea noastră cu gălagie.

Intreb îndată pe un bătrên venerabil, care sta resemat pe toiag alături cu mine, ce să fie ?

— „Sunt copiii grecomanilor ³⁾ din școlile grecesce aduși într'adins de dascălii greci ca să ve elatine credința în viitoru naționalității noastre române.“

— „Bine, aud vorbind împreună românesce!“

— „Dacă toți sunt Români — cum s'ar dice, nisce boboci de rață crescuți dobitocesce de găini... spurcate... n'ar mai fi!..“

— „Dar cum pot îndura părinții lor ca copiii să nu cultive limba lor românescă, care fără îndoială este sufletu naționalității noastre?“

N'a răspuns bătrênul... a scuipat și le a dat cu tifa.

³⁾ Grecomanii sunt ast-fel numiți Români, cari au mania saă năravu d'a ține cu grecii.

și cu inima, se agoñisi să ne ospeteze frățesce ahăt pe mine cât și pe d-nu Popovici din Sărună, care ghine vru tra s'me însoțiască tru aistă călătorie. Tu patru ȕile de ședere am putută visita scoliile și apróea pe toȕi nicochirlli însemnaȕi din Crușova, carı me asigurip-siră, ca și pi tu alte horı marı, că noi him açelli naı de prota Armăñi faptă di tu România carı ghin tra să le strângă măna alor acasă, dupě cama multe sute de añi de grea zahmete.

Cu ună ȕiuă înainte de despărțerea noastră—27 Aprilie 1882—cama multă bărbaȕi de frunte ghine vrură tra să ně da un prăndu pe iarbă vérde tru curia de faȕi care multu o armătutușesce Crușova. Tamam se avea bitisită ospeȕul, care afóră de alante era adrat de trei melli întregi friptă pe sulă, cându ded cu oclilli de ună mutrire caracteristică; am vedută că ghin cătră noi ună buluche de ficiori și fete, carı câte doi pe aradă treceau pe dinaintea noastră cu vrévă.

Intreb diună—óră pe un aușu tñisit, care sta înduprăt pe teg ningă mine, ȕe va s'hibă aistă?

— „Suntu ficiorlli a grecomañilor de la scoliile greșeci, aduși de anafal de dascalli greȕi tra să vě mută pistipsirea tră viitorul a ethnosului anostru armănescu.“

— „Ghine, avdu că sburăscu de adun armănesce!“

— „Am toȕi suntu Armăñi—cum s'ȕiȕe, nisce pulli de patcă (bibă) crescuȕi ca prăvȕile de găllini..... pānganite..... că nu fură pāte!...“

— „Am cum pot să aravdă părinȕilli alor ca ficiorlli să nu'și învėȕă limba lor Armănescă care mutlac este sufletul a soillei anóstră armănescă?...“

Nu apāndasi aușul..... a scuche și lă dede mândă.

Adevărul este că grecii bagă lingura unde nu le ferbe óla.

Ca să pot comunica publicului, fie și pe scurt, încă ceva din notițele călătoriei mele, trec repede la Vlaho-Clisura, unde s'aũ dat de gol uneltele panielismului, cari sunt, din nenorocire, mai ales popii din Fanar. Ei sunt cari înlesnesc intrigile grecesci și persecută pe Români prin tóte miqlócele, în loc d'a duce grija bisericei ortodoxe, pentru care România a vërsat cu găléta sângele și miliónele de galbeni.

Am sosit în Clisura, departe duo qlile călare de Bitolia, la 6 Maiũ trecut; ast-fel că nu trecuse nici duo luni de când într'o Duminică, ducëndu-se la biserică să se închine lui Dumneđeũ pentru dreptate, una dintre cele mai respectabile muierĩ din Clisura—pe care am avut onóre s'o cunosc—a observat cu durere că popa grec întórcè spatele Românilor închinători și cu cădelnița tãmâiază numai pe cei vitrigi, pe grecomani. Acéstă dómna simte insulta în aspirațiunile sale cele mai sacre și, când a voit popa să'í întórcă spatele ca să afume cu smirnă pe una din mume care trimite pe copilu seũ la șcóla grecescă, se repede mâniată să smulgă barba grecului: *Dac'aĩ pe dracul în tine, de ce nu'l lași acasă când slujesci tu la biserică?...*“ a strigat popei, care dat a fost afară din biserică română.

Să nu credeĩ, d-le redactor, c'am exagerat antipatia ce cleru fanariot insuflă Românilor pretutindenea. Tot timpul cât am locuit în Clisura, n'am auđit din gura femeilor și a bãrbařilor, ca și la Crușova, de cât în ge-

Cadeliheia este că Greçillî bagă lingura iu nu lă hiarbe ôla.

Ca să pot spune a laolluî las'hibă și pe scurt, nicăçiva din însemnările a călătoriillei amele, trec aguñea la Vlaho-Clisura, iu se-dederă pe față hălăfle (unel-tile) a panelenismuluî, carî suntu din necalotihie, cama multu preffillî din Fanarü ¹⁾. Nași suntu carî ajută zizaniile greçescî și închismusescu (persicută) pe armăni cu tôte tropurile în loc tra s'ducă gălieia a bisericăllei orthodoxă tră care România are versată cu găleta sângile și miliunî de flurii.

Am ajuntă în Clesură, departe de Bitole duoë dăle încălar, la 6 Maiü trecut, așite că nu trecură neçi duoî meși de cându într'ună Dumănică, cându una din ațele cama tiñisite mullerî din Clisură, se avea dusă la biserică tra să se înclină la Dumnedëu tră îndreptate—și pe care avui tiñia s'o cunoscu,—veçu cu durere că preftul greçescu suțâ pältarle a Armañilor înclinători și cu thimñiatollu afuma sade pe ațellî năerți, pe grecomañi. Aistă dómna duchesce arșunarea tru nădiile allei ațele cama aghisite și cându vru preftul tra s'lli suțâ pältarle ca să afumă cu smirnă pe una din mamele care 'și petreçe ficiorlli allei la scolia greçescă, arsare năirită să smulgă barba greculuî: „Sestică ai pe dracul tu tine, cățe nu'lü lași acasă cându liturghisesci în biserică?...“ strigă a preftuluî care fu dat aföră din biserică armănescă.

Să nu pistepsiți, d-le redactor, că am mărită antipatia ce clerul fanariot bagă anamisa de Armăni în tôte parțile. Tot cherollu cât am șeđută la Clisura nu avdăi din gura mullerlor și a bărbațlor, ca și la Crușova, de

¹⁾ Fanaru se cliamă um mähălă din Pole iu șede Patriarhu greçescu.

neral cântece satirice pline de spirit contra popilor greci. În Ochrida, Românii au și răsuflat și din biserica lor au alungat în fine limba greacă, potrivit chiar cu bunu simț și cu preceptele bisericeii ortodoxe, cari vor ca fie-care creștin să se închine în limba părintescă, în care poate să înțelegă mai lămurit cuvântu lui Dumnezeu.

Maî cu sémă contra școlélor române intrigile grecesci nu vor să cruțe nici un mișloc de prigonire; ast-fel chiar în tómnă trecută, grecii din Ianina au putut isbuti să isgonescă din școléle române pe institutoriî din comunele Laca (grecesce Laista) și Băeasa (grecesce Vuvusa). Pe de altă parte, silogurile grecesci nu s'au mărginit a face prin comunele curat române școlî primare și gimnasiurî, au mai înființat și nisce școlî de prunci (Nipiagoghion) spre a deprinde din pruncie pe copii a vorbi pellic. De exemplu, în Tèrnova lângă Bitolia este o singură școlă română, înființată la 1864 de domnu Dimitrie Atanasescu, actual institutor; iar școléle de limba grececă sunt trei: 1) școlă pruncilor de ambe-sexe pentru alterarea limbeii române; 2) școlă primară de băeți cu 4 clase și cu 2 dascăli; 3) școlă centrale cu 3 clase gimnasiale și cu 2 dascăli. Școlă primară se susține din veniturile bisericeii comunale, administrată de grecomanî; școla de prunci și școlă centrală sunt întreținute de silogurile grecesci din Atena și Constantinopol.

Am constatat însă cu fericire că intrigile grecesci n'au putut de fel a descuragia pe Românî; ci, pot dice, maî mult au aprins focu sacru în inima lor; pentru că din 6 școlî române ce erau în ființă pêne la 1877, s'au înmulțit cu 23 în interval de cincî ani; ast-fel că sunt

cât în general cântițe ti peză înlîine de spirit contra preftilor greți. În Ochrida Armañli s'lișurară și din biserica lor o agoniră limba grețescă, pugudit malista cu bună minduire și cu nomurile a bisericăllei orthodoxe care vor ca cathe un creștin să se înellină în limba lui părintescă, tu care pôte să achicăsescă cama curat sborlu al Dumneđeșu.

Și cama multu contra scoliilor armănesci zăzaniile grețesci nu vor să lasă neți un trop tra să le avină; așițe în tòmna trecută, Grețilli din Ianina putură s'o scotă încap să agunescă di tru scoliile armănesci pe învțătorli di tu hórele Laca (grețesce Laista) și Baiasa (grețesce Vuvusa). Pe de altă parte, silogurile grețesci nu se marginiră tra să facă pi tru hórele curat armănesci scoliă alodidacticon și gimnasiur, ma fețeră și niscănte scoliă de ficiorî mîci (Nipiagoghion) tra să sintihipsească pe ficiorî nica de mîci tra să sborasă fleca (pi tu dință). Ca paradihmă, în Tărnova, ningă Bitole, este ună singură scolie armănescă desclisa la 1864 de d-nu Dimitrie Atanasescu care este și tora învțător; iară scoli de limba grețescă suntu trei. 1) Scolia mîciloră de fete și de ficiorî tră asparđerea a limbillei armănesci; 2) Scolia alodidacticon de ficiorî cu patru tăxurî și cu duoî dascăli; 3) elinicolu cu trei tăxurî ghimnasiale și cu trei dascăli. Scolia alodidacticolu să țane de viniturile a bisericăllei a hórallei chivernisită de grecomañi; nipiagoghion și ellinicolu suntu țanute de silogurile grețesci din Athena și din Pole.

Ama viđuî cu calotihie că zăzaniile grețesci nu putură pote să descorigiază pe Armañi; și pot s'dicū, că ma multu aș aprimță focul sântu tu inima alor; ditra itia că din șese scoliă armănesci și eraū până la 1877 se înmulțiră cu 23 tu chero de çinçi aňi; așițe că tora

acum în număr de 29, din cari 7 de fete și un gimnasiu la Bitolia.

Neconținuta prigonire a tot ce privesce cultura elementului latin s'a luat în băgare de seamă chiar de către străini, dupe cum se constată din o carte plină de erudițiune tipărită la Constantinopol în 1881: „Etudes historiques sur les Valaques du Pinde“ în care se citește pe pagina 150:

„C'est pour travailler plus efficacement et plus directement à l'hellénisation des populations valaque et albanaise, bulgare et serbe, spirituellement soumises aux patriarcats d'Ochrida et d'Ipek que le Phanar a longtemps poursuivi et enfin obtenu la suppression de ces patriarcats sous le sultan Moustapha III. (1667.)

„A défaut de preuves directes et positives on pourrait le conclure *de la haine vraiment satanique* que le clergé phanariote porte aux quelques écoles valaques nouvellement érigées au Pinde, et *des calomnies atroces* que ce même clergé met sur le compte de leurs humbles maîtres.

„Dans leur calomnieux rapports, les évêques usurpateurs des sièges relevant des autonomies valaques et serbes qualifient mensongèrement de *Comitadjis* les maîtres. Mais qu'est-ce que les syllogues prétendus littéraires? Ne sont-ce pas des sociétés encouragées par le Phanar et soutenues par le gouvernement d'Athènes lequel s'abstient de payer l'intérêt de ses emprunts afin de mieux révolutionner les provinces turques? ¹⁾

¹⁾ „Pentru a lucra mai cu energie și mai direct la elinisia populațiilor română și albaneză, bulgară și sârbă, bisericesce supuse patriarcatelor din Ochrida și din Ipek, Phanarul a urmărit timp îndelungat și, în fine, a obținut desființarea acelor patriarcate în zilele sultanului Mustafa III (1667).

„In lipsă de probe directe și pozitive se poate cine-va încredința

suntu tu număr de 20 din cari 7 de fete și un ghimnasiu Bitole.

Ne păpsita avinare a tot țe mutresce învățătura a soillei armănesci se are sătăxită și de catră axeñi; după cum s'vede di tu ună carte împlină de învățătură stămbusită în Pole tu 1881: „Etudes historiques surs les Valaques du Pind“ în care se citește pe pagina 150 :

„C'est pour travailler plus efficacement et plus directement à l'hellenisation des populations valaque et albanese, bulgare et serbe, spirituellement soumises aux patriarchats d'Ochrida et d'Ipek que le Phanar a longtemps poursuivi et enfin obtenu la suppression de ces patriarchats sous le sultan Moustapha III (1667).

„A défaut de preuves directes et positives on pourrait le conclure de *la haine vraiment satanique* que le clergé phanariote porte aux quelques écoles valaques nouvellement érigées au Pinde, et *des calomnies atroces* que ce même clergé met sur le compte de leurs humbles maîtres.

„Dans leur calomnieux rapports, les évêques usurpateurs des sièges relevant des autonomies valaques et serbes qualifient mesongèrement de *Comitadjis* les maîtres. Mais qu'est-ce que les sylogues pretendus littéraires? Ne sont-ce pas des sociétés encouragées par le Phanar et soutenues par le gouvernement d'Athènes, lequel s'abstient de payer l'intérêt de ses emprunts afin de mieux revolutionner les provinces turques? 1).“

1) „Tra să lucreze cu cama multa putere și cama dia îndreptu la elenisarea a laolui armănescu și arbenișescu, vurgărescu și sârbescu, biserișesce supuse patriarhatelor din Ochrida și din Ipek, Fanarul avină multu chero și tu sone amintă aspargerea ațelor patriarhate tu țilele a sultanului Mustafa al III-a (1667).

„Lipsindalui ispatele cama din dreptu și sigure, pôte țineva să

Nu pot închide această lungă scrisoare fără d'a întreține puțin pe compatrioții mei și despre rezultatul cercetărilor mele statistice în privința numărului total de Români, cari locuiesc în ținuturile turcești, și a căror naționalitate s'ar fi periclitat pöte cu timpul, dacã statu român nu s'ar fi constituit în regat liber, de sine stătător; mai cu seamă, dacã nu s'ar fi auđit și peste Balcani cu dor bubuitu tunurilor române de la Plevna, a căror eco pururea va resuna falnic în munții Pindului.

Cã sunt greci puđini, prea puđini în Turcia din Europa; din contrã, cã sunt Români mulți, förte mulți prin Macedonia, Epiru, Tesalia, Albania, etc., aű scris mai mulți autori străini și români ca Thunmann, Pouqueville, Cousinéry, Ami Boué, Leake, Lejean, Kanitz, Picot, Bolintineanu, Nifon Bălășescu, Apostol Mărgărit, Nic. Densușianu și alții; dar în privința numărului aproximativ al Românilor, acești autori se deosebesc în cifrele lor cu sutele de mi. Adevărul este cã nu s'a putut încă publica în această cestiune date statistice pozitive din cauza guvernului turcesc, care n'a efectuat încă nici un singur recensământ sistematic al populațiilor sale; ci s'a mărginit tot-d'a-una să constate numărul nufuzilor, adică numai pe bărbații înscriși ca mu-

despre acesta din ura adevărat diabolescã ce cleru fanariot hrănesce pentru acele câte-va școli române de curând înființate la Pind, și din calomniile grozave ce acelaș cler aruncã în șpinarea smerițiilor institutorii.

„In ale lor raporturi calomnioase, episcopii usurpatori ai scaune lor, ce depind de automiile române și sërbe, calificã în mod mincinos de comitatjii pe institutorii. Dar ce sunt öre silogurile pretinse literarii? Nu sunt ele öre nisce societãți încurajiate de Fanar și susținute de guvernul din Atena, care nu se îngrijesce d'a plăti dobênda împrumuturilor sale spre a revoluționa mai bine ținuturile turcești?

Nu pot să înclid aistă lungă epistolie tra s'lă spun a patrioților a fîcî și tră sonea a sătaxirilor a mele statistice în ațea țe mutresce numărul întreg de Armañi cari băneză tru țănaturile în turçesci, și a căror ethnicită va sa s'chindinipsea pôte cu cherollu cara s'nu s'fățea chivernisea armănescă văsălie elefteră, singură pe cap; și cama multu, cara s'nu se avđa și piste Balcañi cu dor bumbunizarea topurilor armănesci a căror bôçe ună ună va să arăsună cu fuduleță în munțillî a Pinduluî.

Că suntu greçi puçîni pré puçîni, tru Turchia de Evropa; din contra că suntu Armăni multă, pre multă pi tu Machedonie, Epir, Thesalia, Albania și altele, aũ scriată cama multî scriitori axeñi și armăni, ca Thunmann, Pouqueville, Cousinery, Amie, Boué, Leake, Lejean, Kantz, Picot, Bolintineanu, Nifon Bălășescu, Apostol Mărgărit, Nic. Densoșianu și alții; ama cu nutrire la numărul cu aprochiare a Armănilor aistă scriitori nu s'puguescu tru çifrele alor cu sutele de mîllî. Cadealihea este că nu s'putu nică stambusi tră aistă ipothise date statistice sigure, ditra itia a chivernisillei înturçesci care nu fețe nică neçi ună singură catagrafie sistematică a laolluî a llei; çî se efharistisi tot-de-ună să află numărul a năfuzilor, sanche sade pe bărbățillî scriați ca turți

se încredă tră aistă din *inchisma tamam diavolească* țe clerul fanariot hrănesce tră ațele niscănte scoliî armănesci de curădu a drate la Pindu, și din cătigiorele urute țe tot ațel cleru arucă pe capul a fronișilor invățători.

„Tu raporturile a lor de înțapături despotazlii aspărgători a scamnelor care aspinđură de ațonomiile armănesci și sərbesci, purșisescu cu minciuni comitagiî pe invățători. Ama țe suntu sanchim silogurile dișe de filologie? Nu suntu năse sanchim niscănte soçietăți incuragiade de Fanar și induprate de chivernisea din Athena, care nu s'fațe mucăete șăși paltescă dghiaforlu a borgillei allei tra s'facă să scólă cap țănaturile înturçesci?“

sulmanî în matricolele armatei, ca creștinii și israeliții în rolurile impositului pentru exonerare de serviciu militar.

Maî este de observat că mult, puțin cât s'a publicat despre elementu latin din Turcia privesce maî ales pe Româniî stabiliți între rîu Vardar și marea Adriatică; iar despre comunele dintre rîu Vardar și marea Négră locuite de Români, cum este Seres și pot fi multe comune prin Balcani, nu s'a cercetat maî nimic, pot dice.

Etnografia populațiunilor române din tótă peninsula balcanică merită fórte mult în tóte privințele să fie de noi cercetată cât maî serios posibil; pentru că elementu latin în Serbia, Bulgaria, Rumelia, Turcia și Grecia există póte în număr total peste 1,500,000 de Români, înzestrați cu daruri multe, maî ales cu spiritul industrial și comercial.

Statele maî civilizate din lume trimit adesea exploratori chiar din punctu de vedere curat științific în tóte unghiurile globului. Să nu fie timpul óre și pentru noi d'a explora țerile cel puțin de peste Balcani, unde noi avem în joc și sciința și inima? ast-fel ca tóte comunele locuite de Români, cum și numărul lor întreg să se constate în mod exact de către o comisiune de explorare, fie și numai cu misiune științifică; dar compusă neapărat din bărbați pricepuți și devotați causei române?

Đic devotați, pentru că trebuie într'adevăr multă bunăvoință ca să poți călători sănėtos prin satele din Turcia, unde grozav lipsesce siguranța, hrana și locuința. Din Vlaho-Clisura, unde am primit ospitalitate în mult amabila familie a domnului Apostol Mărgărit, am plecat în zori de đi ca să pot ajunge séra la Vodina, care trece de

tu tifterle a óstillei ca creștińi și ovrei tu tifterle a dǎrlor trǎ plata a lișorarillei de husmetea ostășescǎ.

Este nicǎ trǎsǎtǎxire cǎ mult, pușin, cǎt s'are stǎm-busitǎ (publicatǎ) trǎ soia latinǎ di tu Turchie mutresce cama multu pe Armańli așeđǎșu nolgica de rǎul Vardar și marea Adriaticǎ; iarǎ trǎ hórele de nolgica de rǎul Vardar și marea Lae iu banezǎ Armǎńi, cum este Seres și pot s'hibǎ multe hori pi tu Balcańi, nu s'are sǎtǎxilǎ aprópea ici, pot s'đic.

Etnografia a laólelor armǎnesci di tu tótǎ peninsula balcanicǎ este axǎ vǎrtos multu de tóte pǎrșile s'hibǎ de noi sǎtǎxitǎ cu ma multǎ mucǎete; cǎ de iu soia armǎnescǎ tu Sǎrbie, Vurgarie, Rumelie, Turchie și Elada este póte tu numǎr întreg peste 1,500,000 de Armǎńi cari suntu hǎrđișu cu dóre multe și suntu toșu tehnișu și parmǎteșǎ.

Chivernisile așe nai cama politipsite pitrec daima ómeńi ca sǎ sǎtaxeascǎ curat sade trǎ interesul a sci-rillei tru toșu chiușazǎlli a lumillei. S'nu hibǎ san-chim cherolu și trǎ noi sǎ sǎtǎxim șǎnuturile nai pușǎn așe de peste Balcańi aclo iu noi avem în joc și sciinșǎ și inimǎ? Așușe ca tóte horele iu banézǎ Armǎńi cum și numǎrul a lor întreg sǎ s'cunóscǎ tamam de cǎtrǎ unǎ comisiune de sǎtaxire la s'hibǎ și sade cu borgea trǎ sciinșǎ; ama sǎ hibǎ compusǎ (adǎratǎ) așe comisiune de bǎrbașu, duchișu și impistusișu a epothisilei armǎnesci.

Đic pistimeńi cașe lipsesce cadelihea multǎ tragere de inimǎ tra sǎ poșu sǎ cǎlǎtoresci sǎnǎtos pi tu hórele di tu Turchie iu multu lipsesce siguranșǎ, hrana și locuinșǎ. Din Vlaho-Clisura, iu fui ospǎtat tu multu vruta familie a d-luș A. Margarit, chinsiũ tu harusmǎ tra sǎ pot sǎ ajungu sǎra la Vodena, care treșe de paradisul di tu Machedonie.

raiu din Macedonia. Dupe 14 ore de cale, pe cal de chirigiū, am înoplat în apropiere de Vodina, la Derven, unde de hrană n'am găsit mai nimic; iar de locuit un coșar de vite. Am așternut pe pământ o rogojină și m'am culcat pe întuneric cu rugăciune cavasului Sterie să mă apere de șoreci. Abia pôte c'adormisem, când am simțit pe mine că umbla ceva ca furnicile: era o cloșcă cu pui de găină. Am sărit în sus; dar acum nu m'am mirit, nici n'am putut protesta, pentru că cel puțin pui de găină nu erau boboci de rață—ca la Crușovă.

Bine-voiți a priimi, domnule redactor, încredințarea deosebitei mele considerațiuni.

Alexandru Pencovici.

Bucuresci, 17 August, 1882.

Citim în *Națiunea* din 17 Optobre 1882.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Domnul Alexandru Pencovici a adresat în zilele aceste d-lui președinte al Academiei române o scrisóre însemnată, prin care dăruiesce pentru biblioteca Academiei mai multe documente și portrete, aduse cu sine din monăstirile muntelui Atos, și 'i comunică tot-de-odată câte-va din impresiunile călătoriei sale.

Suntem fericiți că ne am putut procura copie de pe acéstă scrisóre, pe care ne grăbim a o pune în vedere cititorilor noștri.

Ne place mult a crede că președintele Academiei române, d-nu Dimitrie Sturdza, care se află și ministru de externe, cum și membrul Academiei, d-nul Aurelian, ministru cultelor și instrucțiunei publice, vor bine-voi d'a lua o dată în fórte de aprópe cercetare trebuințele bisericeii și ale școlei române din peninsula balcanică.

După 14 săhăți de cale pe cal de chiragiū, înoptăm aprópea de Vodena, la Derven, iu tră hrană nu aflăm aprópea çiva; iar tră dormire ună cușară de prăvđă. Așternuī în pade ună arguzină și me bagaiū pi întunerice cu părăclăsirea a găvazuluī Sterie să ne apără de șóreci. Cudughic póte avém adurmită, cându duchiuū că imnă çiva pisti mine ca furniđle: era ună cloce cu pulli de găllină. Arsăriiū în sus; ama tora nu me mīraiū neți nu putuiū să protestezū, că de iu barem pulli de găllină, nu era pulli de patcă ca la Crușova.

Ghine vreți să aprochiați, d-le redactor, încredințarea a aléptălleī a mele considerațiune.

Alexandru Pencovici.

Bucuresci, 17 Augustu, 1882.

Ghivisim tu efimirida *Națiunea* di tu 17 Octomvriu 1882:

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Domnul Alexandru Pencovici petrecu đălele aiste a d-luī răiz a academiileī cama multe lucre însemnate ¹⁾ și cadrurī, aduse de năsū de la mănăstirile a aghionoruluī și 'llī spune tot de ună óră niscante din indisposile a căléturiilleī a luī.

Him calotihī că putum să aflăm și noi ună copie de pe ațea epistolie pe care ne agufisim tra să o bagăm tru vederea a țelor çi ghivisescu efimirida nóstră.

Ně aresesece multu să pistepsim că răizul a academiilleī armănesci, d-nu Dimitrie Sturdza, care se află și ministru din afórá, și cu soțietarul a academiileī d-nu Aurelianu, Ministrul peste biseriçi și peste scoliī, va-s'ghine vor tra să llia ună óră multu de aprópea și să sătaxească anánghiurile a biseriçilorū și a scoliilorū armănesci di tru Turchie.

1) Documente ică antichități și cărță velle scriate și altele.

Vom reveni pe larg asupra acestuî memoriū putem Ńice, cāt Ńi asupra cestiuneî macedo-române, despre care d-nu Pencovicî a bine-voit asemenea d'a întreŃine publicu prin epistola sa din urmă, care s'a Ńi publicat în colónele Ńiaruluî nostru din luna trecută.

Iată Ńi epistola d-luî Pencovicî:

Domnule preşedinte,

În călătoria mea d'o lună de Ńile aprópe, ce am întreprins anul curent, în sėrbătórirele Pasceluî, prin monăstirile din muntele Atos, am avut ocasiune să culeg mai multe sciinŃe Ńi să găsesc mai multe documente, cari sunt póte de folos pentru istoria Románilor.

Precum am urmat în călătoria din Scandinavia, când aflându-me la Upsal, în Suedia, am isbutit a lua cu mine un exemplar din singura carte în limba gotică, adică biblia luî Ulfilas, episcópu GoŃilor din Dacia, pe care am Ńi avut plăcere s'o dăruesc în 1875 Academiei române; tot ast-fel, am putut aduce din peninsula sântuluî Munte nisce documente Ńi portrete pentru biblioteca instituŃiuneî academice a Románilor, căria sunt fericit a le oferi în dar.

Ţara călugărescă din peninsula chalcidică se compune din un şir îngust de munŃi, cari se scaldă vesel în apele din Archipelag. Acest promontoriū verde cu lungime de 60 kilometre, încoronat împrejur de monăstiri cu cruce pe cupole Ńi locuit odinióră de 10,000 călugări,

Altă oră va să sborăm cama pe largu tră aistă însemnata epistolie a d-lui Pencovicî, căt și tră ipotisea a Armañilor di tu Machedonie, tră carî d-nul Pencovicî ghine vru tra să da tu hăbare a laolluî cu epistolia luî de cama năpoi care se stambusi tu efimirida nóstră di tu mesul trecut.

Eauă și epistolia a d-lui Pencovicî :

Domnule Răiză (președinte),

Tru cherolu a călătoriillei a mele de un mesū de țile aprópea, ți feciū anlu aistu, tru sərbătorle a Pasceluî, pi tu mănăstirile de la aghion orū, am avută itia să adunū cama multe lucre însemnate, carî suntu póte de amintatic tră istoria Armañilorū.

Dupě cum am faptă tru călétoria di tu Scandinavia, cându, aflându-me tu pázarea Upsala în Suedia, am putută ca să lliăū cu mine ună vivlie din singura carte scriată pe limba gotică, ică iera istoria a luî Ulfilas, care era despotî a Goților din Dacia, și pe care am avută eharistisea tra s'o hărzescu tu 1875 a academiillei armănesci; totu așite am putută tra să aducū de la aghion-orū niscănte lucre însemnate și cadrurî, tră biblioteca academiillei armănesci, și-mi duchescu calotih că pot să le hărđescu.

Ținutul calugărescu di tu peninsula ¹⁾ calcidică este faptu de ună aradă îngustă de munță, care se scaldă hărioși tu apele a Archipelaguluî. Aistu capū (promuntoriū) verde, cu lungimea de 60 kilometre încurunat de anvărliga de mănăstirî cu cruçi pe cubei și iu băna

datoresce în mare parte Românilor de peste Dunăre mijlocele din trecut de întreținere și protecțiune, de restaurare, chiar de zidire pe dintreg a multor biserici din muntele Atos. Cu toate acestea, nu s'a publicat încă, din nenorocire, pe cât am cercetat, în această însemnată cestiune, nici o scriere serioasă în limba noastră română. Am dat într'adevăr de urmele domnului Alexandru Odobescu prin mai multe din aceste monastiri; dar am aflat că n'a tipărit încă nimic din impresiunile călătoriei sale; iar această lacună în literatura noastră pare fi cu atât mai regretabile cu cât e știut cum că tot în general ce scrie pana domnului Odobescu este adevărat și frumos.

Eă nu cunosc în romănesce de cât duo publicațiuni :

1. „Proskinitarj /ale sântului munte baly Atonului“ de ieroshimonachu Serafim, tradus din rusese de monachu Varnava Luchianov și tipărit în Bucuresci de mitropolitu țerei, în tipografia Nifon, la 1856. Acastă carte însă a fost compusă numai din punctu de vedere slav și bisericesc. Autoru, fost profesor în academia din Petersburg, împinge îndrăsnela d'a face propagandă panslavistă pêne d'a desnatura faptele istorice chiar cele mai învederate. Ast-fel, dupe ce singur afirmă, spre exemplu, în pagina 133 că monăstirea Zugrafului s'a clădit din nou la 1502 de Ștefan-cel-Mare, se preface că nu mă știe nimic despre marele nostru purtător de biruințe, și pretinde în mai multe pagine că Ștefan Dușan, craiu Sêrbilor, este erou care s'a luptat cu Turcii patru-șeci de ani pentru creștinii din Orient; când este cunoscut că Ștefan Dușan nu mă exista de un secol și jumătate la 1502, și pôte nici c'a dat cu ochii în viața sa de

ună oră 10,000 călugări, este borge nai cama multu a Armăniilor de peste Dunare a anăghipsitilor, di tru cherolu trecut, tră bana și înduprărea lorū, de aședare, și malista tră adrarea di tu thimelliū a cama multor biseriçi di tu aghionorū. Cu tóte aiste, nu s'dede tru stambă (nu s'a publicat) din necalotihie, pe cât am affată tră aistă ipothise însemnată, neçi ună scriare cu thimelliū pe limba noastră. Cadelihea am dată de urmele a d-lui Alexandru Odobescu pi tu cama multe de aiste mănăstir; ama am aflată că nu stămbusi çiva din indiposile a călătoriillei a lui; iară aistu gol tu literatura noastră se pare că este cu ahăt cama de înverinat cu cât este sciut că aprópea tot çe scrie condilliul a d-lui Odobescu este cadelehea și mușat.

Eū nu cunoscu de cât douē scrieri pe limba armănescă.

1. „Proschinitarul; a aghionorului“ de ieroschimonachul Serafim, tradus (metafrosit) din rusesci de monachul Varnava Luchianov și tipusit în Bucuresci de mitropolitulū a Romăniillei tu tipografia Nifon la 1856. Ama aistă carte fu scriată sade tră itia slavă și biseriçescă. Autorul (scriitorul a cărțallei) care era dascal la panipistimia din Petersburg, inpinde cu cutezanța tra să facă propagandă panslavistă până aclo că va tra să aștérgă faptele istoriçesci ațele nai cama cadelihea. Așițe, după çe năsū singur spune la frânđa 133, că mănăstirea zugrafului s'adră din nou la 1.502 de Stefan ațel marele s' façe că nu scie çiva cama multu tră marele anostru purtator de asvinđiri, și đice tu cama multe file că Stefan Dușanul cral al sêrbilor este jonle care se asvinse cu turçilli patru-đeçi de aňi tră creștiňilli din Orient; cându este cunoscut că Stefan Dușanul niçi că era tu lumea aistă nică de ună sută și cinci-đeçi de aňi și póte

Turci, murind în 1356. Traducătorul asemenea n'a voit a îndrepta prin note erorile nici să împlinescă lacunele, cu toate c'a trebuit să scie pe larg istoria fie-căreii monastiri, ca călugăr cu carte, locuitor în chinovia Esfigmenului.

2. „Călătorii la Români din Macedonia și muntele Atos sau Sânta-Agora de D. Bolintineanu, Bucuresci, 1863. Acastă carte mi se pare scrisă cu ușurință, ca multe din operile lui Bolintineanu. Fie și pe scurt, sunt dator a me explica. Poetul a intitulat opera sa: *Călătoria* la muntele Atos sau Sânta-Agora, când este probabil că n'a fost în peninsula călugărilor, despre care se vede c'a scris mai mult din auđite și din cetite; cel puțin a voit a ȳice neapărat: Sânta Gora (Sveta-gora = Sântu Munte), iar nu „Sânta-Agora“ cuvinte cari n'aũ de fel înțeles aci. In pagina 159, Bolintineanu începe să scrie despre muntele Atos și pretinde că Calamaria se află spre Apus de Salonic, aprópe de Vardar; când, din contră, orașul este situat între Calamaria și Vardar, care curge la 18 kilometre departe de Salonic. Ce s'ar crede óre despre un autor străin care, venind în capitala noastră, ar publica că Colintina se află spre miază-ȳi de Bucuresci, aprópe de riul Argeș? In pagina 163, scrie că monăstirea sântului Panteleimon ar fi clădită de vre un domnitor catolic al Românilor marei Valachii din Aspropotamos și că biserica sa sobornicescă s'ar fi zugrăvit de Panselinos. Cunoscute însă este că Panselinos, acest Rafael din orient, căruși se datorește frumuseșile picturii bizantine, a trăit cam în secolu XII, pe când bise-

că niçi că dede cu oclillî tu tótă bana lui cu turçillî, căçe nasû muri la 1356. Açel çe o metafrosi tot aşiçe nu vru să îndrepteadă cu însemnări agărşirile niçi să umplă golurile cu tóte că lipsea să scibă pe larg istoria a cathe unei mănăstir, ca călugër învăţat şi care băna tu chionovia Esfigmenului.

2. „Călătoriî la Armâilli di tu Machedonie şi de la aghionorû“ de d-nul Bolintineanu, Bucurescî, 1873. Aistă carte mî se pare că este scriată cu lişorame ca multe din cărţele a lui Bolintineanu. Lashiba şi pe scurtu escu borge să mẽ exighisescu. Poetul (piitillu) 'lî bagă numa a cărţallei alui : Călătoriî la aghionorû, candu este probabil că neçi că fu tru peninsula a călugërilor, tră cari se vede că scrie cama multu după avđate şi după açe ce ghivisi ; çel puţan vru tra să ñică mutlac: „Sânta Gora“ (Sfeta Gora—Sântul munte—Aghionor), iară nu „Sânta Gora“ sbóre cari nu au aça várnă achicăsire. La frânça 159 Bolintineanu ahiursesce să scrie tră aghionor şi ñice că Calamaria se află cătră ascăpitata sórelui de Sarună aprópea de Vardar ; cându, din contra, pázarea se află anamisa de Calamaria şi Vardaru, care cură la 18 kilometre departe de Sărună. Çi lipsesce să se minduiască tră un scriitor axen care, venindalui tu pázarea nóstră, va să scrie tu efimeriđi că Colentina se află cătră mîadă-điuă de Bucurescî, aprópea de râul Argeşu ? La frânça 163 scrie că mănăstirea Sântului Panteleimon taha este adărată de vărnu domnitorû papistan a Armânilor a marillei Vlâhie din Aspropotamos şi că biserica lui catholicesca taha se are zugrăvită de Panselinos. Ama este cunoscut că Panselinos aistu Rafail ¹⁾ ditu Orient acui

¹⁾ Rafail era un mare zugraf di tu Italia care este avđat tu tótă lumea trâmăsturillea lui şi taha şi Panselinos era ca năs tră părţile di tu Turchie.

rica sobornicescă cu parte din întreaga monastire actuale „Rusicu“ s'a clădit din temelie în secolu nostru de Scarlat-Vodă-Calimachi, în anul 1819. In pagina 164, afirmă că Chilindaru este monastire bulgară, când ea este sêrbescă, etc.

Imi pare rău că nu pot cu această ocasiune să dau pe față toate erorile numeroase și grave, ce cuprinde această publicațiune mai ales în privința comunelor române din Macedonia, ca să pot proba pe deplin că Bolintineanu, ca mulți din scriitorii noștri, n'a înțeles îndestul cât este de serios tiparu, prin care nu se cuvine nimului a induce publicul în eróre.

Să fi mers într'adevăr poetu nostru în grădina mamei Domnului — cum dic călugării muntelui Atos — n'ar fi scris a-lene numai în prosă despre numirile monastirilor și cum sunt ele administrate; ci, cu lira sa melodiosă, ar fi cântat de sigur, dacă nu actele devotamentului nemărginit al Românilor pentru religiune, cel puțin podóbele firești din acel raiu pământesc.

Pentru că veni vorba despre frumusețile naturei și despre minunile credinței creștine, să'mi fie permis a face pe scurt o digresiune.

Domnule președinte, am călătorit mai prin toate țările din Europa, și, pêne când n'am stat în loc a privi Simopetra, credeam că nu pot fi pozițiuni mai pitoresci de cât *pustia* de gróză prin care te urci la „Cartusia“ din munte (le désert de la grande Chartreuse) și ca „San-Martino“ din Neapoli pe mare.

Dar închipuiți-vă, domnule președinte, în peninsula sântă, pe malu mării, albit de spume și de sóre încâldit, unde poți culege portocale, într'un amfiteatru verde de

'lli este borge mușitețile vizantine, bănâ ca tu suta de aîi a 12-a, pe cându biserica catoliçescă cu ună parte din întręga mănăstire de astă-đi „Rusicu“ se adără di tu thimelliū tu suta nōstră de Scarlat-Vodă Calimachi tu anul 1819. La frânza 164 spune că Chilindaru este mănăstire vărgărescă, cându nasă este sērbescă, etc.

'Mi pare rēū că nu pot cu aistă itie să dau pe față tōte agarșirle numeroșe și mari, țe are aistă scriare și cama multu tră țea țe mutresce tră hōrile armănesci di tu Machedonie, tra să pot să asiguripsescu de aghinealūi că Bolintineanu ca multă din scriitorilli anoștră, nu achicăsi de ajumtu cât este de cu themelliu stamba (tiparu), pi tu care nu este llertat a vārnuī tra să aducă laolu tru agarșire (erōre).

Să avea mēarsă cadealihea poetul anostru tru grădina ale Stămărie—cum đic călugērlli a aghionorului—nu va să ingrăpșea cū lenē sade în proză tră clemăre a mănăstirilor și cum suntu nase chivernisite; ma cu lira lūi melodiōsă va s'canta de sigurū, sestică nu faptele a impistusinillei fară margine a Armănilor tră piste, naī puçăn armăturisirile fisica di tu ațel paradis de piste loc.

Că de iu vine sborlu tră mușitețile a fisillei și tră thamatele a pistillei creștinesci, să mī hibă cu tinadie ta să me depărteđū puțănū de la ephthise.

Domnule președinte, am călēturită aprōpea pi tu tōte vilețele di tu Evropa și, până cându nu am stătă tru loc tra s'o mutrescu Simopetra, pistipsēm că nu pot s'hibă locurī cama pitoresci de căt irmīa de lăhtar pitu care te aliñi la „Cartusia“ di tu munte (le désert de la grande Chartreuse) și ca „San-Martino“ din Neapole pe mare.

Ama minduițivă, domnule președinte, că tu peninsula săntă, pe marginea amărillei, alghită de spume și de sōre încăldită, iu poți să aduñi portocalu tru un amfi-

rîpe înalte cu pomî seculari, un munte de p tr  piramidal, care plin de vegeta iune se  nal a singuratic în aer peste trei sute de metri. Sus de tot pe culme stau în picioare ca uria ii nisce ziduri cu mu chiu  i nisce turla cu cruci, înghesuite de frică  i pline de farmec : este s nta monastire Simopetra ; iar în altar, ca ctitor al biserice i, se pomenesce Mihaiu-Vit zu !...

Botintineanu poet abia dacă face men iune despre numele monastirei ; pe c nd nici meteorele de l ng  Kalabaka, acele monastiri aeriene din mun ii Pindului ; nici cele mai seme e castele din timpurile feudale, fie clădite peste malurile Rinului fie peste văile Alpilor, nu pot întrece în frumuse e pe Simopetra, care se r sa a cu drag în grădina sórelui pe malu mărei  i pe v rf de munte. Când din galeriile sale exterioare, cari es afară în spa iu at rnate peste prăpastie, te ui i jos în mare, nu po i da bine cu ochii de fundul abisului ; căci  i ia v dul am e la ! Uimit de frumuse e,  i vine să cre i, în be ia dorului de  r , că p te Mihaiu-Vitézul a trimis vulturi în Carpa i ca să ridice în văzduh pe aripele lor materialu de zidit biserica spre lauda lui Dumnezeu !

Se  ice că Simon, un pusnic cuvios din secolul XIII ar fi zărit în mai multe nop i că vine din cer o stea, care tainic se opresce pe v rfu acelei st nci,  i cu g ndu se  la st ua lumin s  care pe Magi a condus în Bethlehem, ar fi clădit o biserică pe culme cu hramu nascerei lui Christos. Cronica nu desminte legenda, dar explică, în mod mai pu in mistic, că s'a zidit ac st  mo-

tiatru vèrde de surpurî înalte cu pomî de sute de aînî, un munte de chiatră ca țuțullî, care împlin de verdețuri se înalță singuratic tru hăvae peste 300 de metre. In zeană de tot pe chipită stau pe ciciore împróste ca uriașî (ca lamîi mări) niscănță murî cu svollî și niscănță cubeaz cu cruçi și hiptă de frică și impliî de măghipsire (farmic): este sânta mănăstire Simopetra; iară tu aghiu-dimă ca ctitor a bissericăllei se aduțe aminte Mihaiū Viteazul!...

Bolintineanul poetul cudăghia aduțe aminte tră numele a mănăstirillei: pe cându neți ciudusirile de ningă Kalabaca ca ațele mănăstir di tu hăvae di tu munțillî a Pinduluî; neți ațele cama fudule sărăi (castele-cule) di tu cherollu feudal, la s'hibă adărate peste mejdile a Rinuluî, la s'hibă adrate pi tu valliurile Alpilorū nu pot să întrecă tu mușileată pe Simopetra, care s'disniardă cu dor tru grădina sóreluî, pe mejda mărillei și pe chipita munteluî, cându di tru strehli a llei de afórá din vărliga, cari es afórá pe hăvae aspindurate peste surpurî, mutresci înghios tru amare nu poți s'daî ghine cu ocllillî de fundul a ahondusimillei: cățe 'ți ghine ascutide! Mirat de mușitéță, 'ți ghine să pistipsesci, tru înbitățallia a dorluî de patridă, că póte Mihaiū Vitezul pitricu vulturlli din Carpați ca să alină tu vintu pe arpele a lor chiristea tră adrarea bisericăllei tră lavda al Dumneděū!

Să dîce că Simon, un aschiti evlavios din suta 13-a taha viđu tu cama multe noptă că ghine din çerū ună steauă, care cu misterghiū se zăptăsesce pe chipita a çillei spilă, și cu minduirea luî la steaua lumínosă care călăuzi pe Maghi in Vithliem, sanchim adră ună biserică pe țuplic cu chramul făçerea Hhristolluî. Chronica nu este contra a pãrmisuluî, ama exighisesce tu ună

nastire cam în anul 1264 cu cheltuiala lui Ion Ugles, care purta pe cap coróna de craiú (kral) a Sêrbilor. Mai pozitiv încă este, pe cât am aflat acolo, că Mihaiú-Vitézul a restaurat din temelie Simopetra, pe care mult a și înzestrat'o cu felurite odóre și cu venituri numeroase dupe cum se constată pe deplin dintr'un hrisov domnese cu data 28 August 1599, care se păstrează în arhivele monastirei, împreună cu evangelia cea bogată tot a lui Mihaiú-Vitézu, despre care ne vorbesc pelerinii.

Muntele Atos este bine cunoscut învățaților din lume ; pentru că vizitat a fost adesea de exploratori pricepuți cari l-au studiat pe larg în toate privințele, și cari au și publicat în țările lor opere pline de erudițiune mai în toate limbele cultivate, chiar în limba georgiană și sêrbescă. Din punctul însă de vedere românesc, peninsula atonică n'a fost încă explorată de loc; cu toate că, dintre toți străinii, Româniî sunt în cestiune cu mult cei mai interesați d'a studia manuscriptele, inscripțiunile, odórele, portretele, vestmintele, pomelnicele, etc., cari privesc în mare parte istoria lor. Acest adevêr nu vè pôte surprinde de fel, domnule președinte, pentru că cunoșteți mai adânc de cât mine analele nóstre din trecut, și știți bine că tot-d'a-una România, peste măsura miđlócilor sale, a ajutat pe creștiniî din orient. Intr'adevêr, țările locuite de ortodoxi mai în contact cu Turciî au fost timp îndelungat numai România, Serbia, Bulgaria și Grecia, cel puțin pênê la 1774, când a început peste Dunăre și Rusia victorios a se lupta cu Turciî. Bulgaria, ne spune Hurmuzaki, dupe ce fu prins Șişman, cel din urmă rege, cădu și ea sub Turci ca simplu vilayet în 1391.

turlie cama puçăn mistirghipsită, că se adră aistă mănăstire ca pe la anul 1264 cu exuda a lui Ión Ugles, care purta pe cap curónă de cral al sêrbilor. Cama cadeliheia este nică, pe cât am aflată aclo, că Mihaiū Viteazul are adărată di tu thimelliū Simopetra, care multu o are și hărđită cu turlii de turlii de tăcăm̃i biseriçesci și cu multe venituri după cum ce vede pe de antregului di tu ună iradee domnescă cu data di tu 28 Avgustu, 1599, care se avegळे tru archivile a mănăstirillei de adun cu vānghelliul ațel în bogatul tot al lui Mihaiū Vitezul, tră care ne sburăscu pelerinii (ațelli și imnă de hóră hóră și de vilete vilete).

Aghionorul este ghine cunoscut a învățaiilor di tu lume; ditra itia că fu vizitat daima de ațelli interisați și duchii cari 'lū spuduxiră pi largū în tóte turliele și cari aū publicată tu viliețile alor cartă înpline de învățatură aproape tru tóte limbele politipsite și ma-lista și pi limba georgeană și sêrbescă. Ama din par-tea Armañilor peninsula nu fu sătăxită dip, cu tóte că din toți axeñlli, Armăñlli suntu tu aistă ipothise cu multu cama interisați tra să spudăxiască cărțile scriate de mână, inscripțiunile (ațele scriate pe chetră și pe stisñi, etc.), tăcăm̃ile, cadrurile, alăxămintele, pirusiile și altele, cari mutrescu nai ma mare parte istoria lor (a Armăñilor).

Aistă cadeliheia nu póte s' vė ghină din apandica, domnule președinte, că de iu cunosceți cama ahundos istoria nóstra di tu trecut și sciți ghine că tot de-ună Armănia, peste misura pterillei a llei ajută pe creștiñlli de la m̃iđă-điuă. Cadeliheia, locurile iu bānéđă ortodoxilli cama lichii cu turçilli fu un lungu chero sade Armănia, Sêrbia, Vurgăria și Greçia nai puțăn până la 1774 cându ahiursi peste Dunav și Rusia asvengătóre să se alumte cu turçilli. Vurgaria, nē spune Hurmuzaki, după ce fu

Serbia dispăre din istorie la 1459, când s'a încorporat definitiv în împărăția turcăscă, împreună cu Bosnia la 1463 și cu Herzegovina la 1467.

Rămâne dar în picioare România..... unde soldatu lui Christos, Ștefan-cel-Mare, se urca falnic pe tron în Suceva (1456) tocmai pe când împărăția creștinilor de peste Balcani căduse de tot zdrobită sub zidurile din Constantinopol, în grozava năvălire a ienicerilor lui Mohamet (1453).

Grecia, care din vechime depărtată n'a putut avea o istorie națională multime de secole, s'a constituit independentă între anii 1821—1833, când, în urma tractatului din Londra, principele Oton din Bavaria s'a suit pe tron în Nauplia.

Dupe trei secole și jumătate Serbia, în urma războiului său național din 1815, a triumfat în 1830, când Sultanu Mahmud a recunoscut autonomia Sârbilor sub domina ereditară a lui Miloș Obrenović.

În urma bătăliei de la Plevna, unde mulți Români au murit pentru creștinii din peninsula balcanică, Bulgaria s'a sculat autonomă în 1879, când principele Alexandru din familia Battenberg s'a suit pe tron în Sofia.

Nu vă pot întreține și despre Muntenegru, unde țice legenda că s'a spart în plimbare sacu lui Dumneșu plin cu munți; pentru că, de și Muntenegrenii s'au luptat vitejesc și tot-d'a-una au putut menține liberă și independentă cetatea lor firăscă; totuși, având în trecut aproape 150,000 de locuitori și pôte 300,000 de lei ve-

cu Şişman, aţel de cama năpoî văsălle, cađu şi năsă sum turçı ca curată vilaete tu 1391.

Sérbia chere di tu istorie la 1459, cându s'lichî de tot tu văsilia înturçescă, de adun cu Bosna la 1463 şi cu Herzegovina la 1467.

Aşi di cara armăne în ciciore Armănia.... iu ostaşul a christolui, Stefan aţel marle se alină cu marêţă pe scamnu (tron) în Suceava la 1456 tamam cându văsălia christiñilor de piste Balcañi avea căđută chisată de tot sum murlli a Polillei la înfricuşata pulcusire a Ianicerlor a lui Mohamet (1453).

Greçia, care din veclime depărtată, nu putu să aibă ună istorie a ethnicotitălleî ună mulţame de sute de ańi, se elefterosi anamisa de ańilli 1821—1833, cându, după sinthichea din Londra, principile Oton din Bavaria se alină pe tron în Nauplia.

Dupě trei sute şi çinçi-đeçi de ańi Sérbia, după polimul a llei tră ethnicotită din 1815, asvimse tu 1830, cându Sultanul Mahmud cunoscu aftonomia Sêrbilor sum domnillea ereditară (miraze, moştinire) a lui Milos Obrenoviki.

Dupě polimul de la Plevna (Pleven), iu mulţă Armăni au murită tră creştinlli di tu peninsula balcanică, Vurgăria se sculă aftonomă tu 1879 cându principele Alexandru din familia Battenberg se alină pe tron Sofie.

Nu pot să vė istorisescu şi tră Caradae, iu đice pãrmisul (legenda, đicetórea) că Dumneđeű cându se primna pre acclo 'lli se are aruptă sacul care era înplin cu munţă; di tra itia că Caradaçilli se au asvimtă junescce şi tot de-ună aű putută să'şi ẵnă elefteră (slobodă, liberă) şi neaspindurală çetatea lor naturală (fisica); cu

niturî budgetare, n'aŭ putut, din nenorocire, să ajute nici să apere de cât abia moşia lor.

Acum, domnule preşedinte, de prisos cu totul a mai număra pentru Academia română bătăliile numeroase şi sângerose în care Româniî din principatele dunărene s'aŭ luptat în timp aprópe de cincî secole contra Turcilor, de la Mircea I (Rovine 1398) pêně la Carol I (Plevna 1877). Mai puţin însă cunoscute ne pot fi sumele de bani, ce s'aŭ trimis anual din munca Românilor în locurile sânte din ţerile turcescî; voiŭ să vorbesc despre grămada de galbenî ce s'a trimis în dar cu miliónele popilor grecî din Fanar, fără ca şi greciî să dăruiască Românilor cel puţin un dram de recunoscşŭă, dupe cum vę veţi convinge cu prisos mai la vale.

Veniturile monastirescî s'aŭ rădicat, mi se pare, în anu din urmă 1863 la sumele colosale de lei vechî 26,023,683. Acest milion aprópe de galbenî cu cele din sutele de ani trecuţi, împreună cu toţi banii cheltuiţi pentru bisericile clădite, pentru odórele dăruite şi pentru rės-bóele indurate să fie transformat în total într'o piramidă de aur, ar întrece de sigur în înălţime chiar muntele Atos.

Fie cât de târđiŭ, tot 'mî place să cred că Greciî şi Slavii din peninsula balcanică vor judeca drept o dată

tóte aiste că de iu avea tru cherollu trecut aprópea 150,000 de ómeñi și póte 300,000 de groși venit a hás-náluí pe anú, nu putură, din necalotihie, să ajutá neçi să apără de cât cudughia ciflichea lor.

Tora, domnule președinte, este cu totul primansus, tra să misur, tră Academia armánescă, polematele ațele multele și sãngerósele tu cari Armãñlli di tu Vluhie se aũ alumtatã (se aũ asvimta) tu chero de aprópea çinci sute de añi contra Turçilor, de la Mircea I (Rovine 1398) până la Carol I (Plevin 1877). Ama cama puçin cunos-cute póte s'vê hibã sumele de pãrãđi, çe se petrecurã de cathe anú din sudórea Armãñilor tru locurile aghisite di tu țãnuturile înturçesci; voiũ tra să sburãscu tră stóđle de flurii, çe se au petrecutã harismã (dórã) cu miliunile apreflãlor greçesci din Fanar, fără ca și Gre-çilli să hãrđescã Armãñilor nai puțãn unã drame de re-conoscințã (efharistise, sliu cunóscã) dupë cum va s'vã asiguripsiți primansus cama înghios.

Veniturile mănãstiresci aũ ajumtã, ñi se pare, tu anul de cama napoi 1863 la sumele ciudusite (colosale) de as-lañi veclli 26,023,673 ¹⁾. Aistã miliune de florii cu ațele di tu sutele de añi trecuți, de adun cu toți groșilli exo-dosiți tră biseriçile adãrate, tră tãcãñile biseriçesci hãr-đite și tră polematile çe se au faptã cara shibã să spre-facã toți în tr'un stog (piramidã) de malamã, va s'an-trêcã, de sigur, tu înãlțãme malista și muntele Atos (aghionorlu).

La s'hibã cât de amãnat, tot me arisesce să pistip-sescu că Greçilli și Slavianlli di tu peninsula balcanicã

¹⁾ Unũ aslan veclliu façe cât 2 aslañi înturçesci cu lira 124 icã cu prađi veclli de Vluhie lira 62 și fluria 32, ași di cara 26.023.673 facu 52.047.346.

și vor recunoște toate sacrificiile Românilor în sânge, în bani și în cuget curat, fără gând rău. Atunci nu va fi cu mirare ca, drept recunoscință, să caute și ei să execute idea măreță de monument uriaș, ce arhitectu Dinocrat a propus odinioară lui Alexandru-cel-Mare; adică se vor încerca să cioplască stânca muntelui Atos ca s'o transforme într'o statuie de zeiță tutelară: România pururea bine-făcătoare !...

Când am început această scrisoare, domnule președinte, n'am avut de scop a vă comunica pagine din impresiunile călătoriei mele; prin urmare, sunt dator a vă întreține numai despre documentele și portretele ce am luat cu mine spre a vi le oferi, și cari pot interesa serios Academia română.

În muntele Atos am putut ajunge cu vaporu din Salonice în zece ore pe mare, pe când trebuie cui-va pe uscat trei zile cel puțin de drum pe cal. Am desbarcat în săptămâna patimilor pe malul „Rusicului“ sașu monastirea sântu Panteleimon, clădită mai mult de Români dar locuită numai de ruși și de greci.

Acastă mare chinovic cu mult este cea mai bogată și una dintre cele mai smerite și ospitaliere monastiri din sântu Munte. M'am oprit acolo trei zile, când m'am încredințat că nu toate manuscriptele din țările noastre s'au inventariat în publicațiunile străine cari s'au tipărit. Ast-fel, domnu Victor Langlois în „Le mont Athos et ses monastères“ Paris, 1867 — carte ce coprinde numărul cel mai mare de documente descoperite în penin-

va să judecă îndreptu ună oră și va să cunoscă tóte curbañle (sacrificiile) Armăñilor, de sânge, de groși și de minduire (cuget) curată fără vărñă minduire urăță. Atumțea nu va să hibă cu mīrare ca, drept cunoscere tră bunéță (recunoscință) să caftă și nași s'bagă tru lucru (să execute) ideea măréță tră ună simise aduțere aminte (monument) multu mare (uriașu) țe architectul Dinocrat Ili avea adusă aminte (propusă) ună oră a lui Alexandru-ațel-marle; diladi (sanche) va să facă dochi-mia să scăliséscă spila a muntelui Atos ca să o prefacă tu ună icónă (prosopă) de dumnezóñe epitropichiască: Armănia tot de ună ghine făcétóre.

Cându ahiursii aistă epistolie, domnule președinte, nu am avută scopolu tra să vă fac cunoscut tră indipusile a călătoriillei a mele: ași dicara, escu borge tra să vă spun sade tră documentile și cadrurile țe am luată cu mine tra să vă le hărădescu și carī pot să interiséză su themelliū Academia armănescă.

Tu muntele Atos am putută ajunge cu pamporea din Sărună tu țațe săhăți pre amare, pe cându pe uscat lipsea tra să fac nai puțan trei țile de cale încalarū. Am ișită di tu pampore tu sēptēmāna mare de Pasce pe uscat la marținea „Rusicului“ ică mănăstirea sântului Pan-teleimon, adărată, cama multu de Armăñi, ama aclo bă-néză sade Ruși și Greți.

Aistă mare chinovie este cu multu nai ma în înbo-gată și una din ațele nai cama plecate și ospitalițéscă (ospitaliere) mănastire di tu Aghion orū. Mi zăptăsiī aclo trei țile cându me amu plerotorisită că nu tóte scriatele de mână di tu viliețile a nóstre se aū trecută tu stām-busirile axeane carī se aū tipusită. Așițe, d-nu Victor Laglois tu „Le mont Athos et ses monastires,“ Paris, 1867—carte care are tu năsă ațel nai ma marle numēr

sula atonică — nu face mențiune la „Rusicu“ de cât în total de vr'o 27 documente din România; pe când am putut aduce 32; adică, 4 în slavonesce din cari cel mai vechi este din 1487, — 15 în românesce din cari cel mai vechi din 1709,—și 13 în grecesce din cari cel mai vechi cu data 1744. Aceste hrisóve n'am avut trebuință d'a le copia; pentru că părintele bibliotecar a bine-voit a mi le procura tóte în extenso, împreună cu traducerea lor în rusesce, tipărite într'un volum cu 618 pagine, (anexa No. 1), intitulat: „Acta, praesertim Graeca, Ros-sici in monte Athos monasterii.“ Manuscriptele aceste s'aũ publicat în Kiew la 1873 spre a servi de probe în desbaterile conflictului ivit între ruși și greci pentru posesiunea monastirei sântului Panteleimon, despre care cestiune, interesantă pentru noi, se scrie pe larg în alăturata carte (anexa No. 2) tipărită la 1874 în Constantinopol: „Opuscul sur la question du Couvent de St. Pantéléimon au mont Athos, par un ami de la vérité.“

Din idioritmia Vatopedului, unde am vădut vestita cruce, despre care se crede că Constantin a purtat'o prin rěsbóe pe Labarum, cum și bogata bibliotecă, care cuprinde cel mai vechi exemplar cunoscut din geografia lui Ptolemeu și a lui Strabon, am trecut munții călare spre apus, și, însoțit de cavași cu flinte, am ajuns în murgu serei la monastirea Zugrafului. În acest locaș de rugaciune al Bulgarilor, unde sunt bine primiți aprópe 25 de călugări români, am fost întâmpinat arhieresce în sunetu clopotelor și condus în biserica sobornicéscă de preoți îmbrăcați în odăjdii, cu icónele în brațe. Dar m'am oprit îndată pe pragu bisericeii ca să privesc în mișcare

de documente descoperite tu peninsula atonică—nu aduce aminte la „Rusicu“ de cât peste tot vârna 27 documente di tu Vluhie; pe cându eũ putuiũ tra să aduc 32; diladi, 4 pe limba slavonã din cari așel nai cama vecliul este di tu 1487,—15 pe limba armãnescã, din care așel nai cama vecliul este di tu 1709 și 13 pe limba greșca din care așel nai cama vecliul este di tu 1744. Aiste hrisóve (firmãni) nu avui ananghe ta șã le prescriũ, di tra itia cã pãrintele bibliotecar ghine-vru s'ĩni le da tóte întregi, de adun cu metafrasea lor tu limba rusescã, tipusite tu unã vivlie. cu 618 file (cu anexa No. 1) cu numa : „Acta, præsertim Græca, Rusici in monte Athos monastirii.“ Aiste scriate de mãnã se aũ publicatã (stãmbusitã scóse tu stambã tra să le ghivisescã tofi) în Kiew la 1873 ta să facã husmete trã probã tu filonichia a încãcearellei ce era anamisa de Ruși și de Greși trã ursirea mãnãstirillei Santului Panteleimon, trã care ipothise interisantã trã noi se scrie pe largu tu cartea de ningã aistã (anexa No. 2) tipusitã la 1874 în Pole „Opuscule sur la question du couvent de St. Pantéléimon au mont Athos, par un ami de la vérité.“

Din idioretmia Vatupedului, iu vėđui crucea așea cu namã trã care se pistipsesce cã Constantin o purta pi tu polomate pe Labarum, cum și înbogata vivliothecã care are așea nai ma velle vivlie cunoscutã din gheografia a lui Ptolomeu și a lui Strabone, trecui munșilli încãlarũ cãtrã ascãpetata sórelui, și deadun cu gavazli cu tufechi ajumșu séra tu murgu la mãnãstirea Zugrafului. Tu aistu locde urãri a Vãrgãrilorũ, iu suntu ghine apruchiași aprópeã 25 cãlugėri armãni, fui asceptat despotișesce cu trađerea cãmbãnlor și dus tu bisericã catolichiascã (sobornicescã καθολικῆν) de preftã învescuși tu strañe biserișesci cu icónele înbrașã. Ama me zãptãsi di-unã-órá pe pragul a

polieleu cu lumină, cunună de stele împrejurul polican-drului din mijloc, care se legăna spre altar cu mulțime de lumînări aprinse toate, cum se mai obișnuiesc pe la sărbători prin monastirile din muntele Atos. Și m'am închinat cu deosebită smerenie în biserica lui Ștefan-cel-Mare; pentru că n'am putut ascunde bucuria mea, când am auzit pe călugări cântând în românește, pe când diaconu se ruga lui Dumnezeu ca să înmulțească zilele de sănătate pe tron ale regelui nostru Carol I.

Egumenu monastirei, părintele Climent, cărui trimit acum în public mulțumirile mele pentru curtenia cu care a bine-voit a mă ospăta, s'a grăbit a pune voios în vedere ochilor mei toate odóarele, steagurile și portretele lui sântu Ștefan-Vodă. Din nenorocire, nu m'am putut opri de cât o singură noapte în Zugrafu. Am văzut însă două stéguri bine conservate în formă de prapure bisericesci: unul, care se crede a fi stindardu victorios ce purta în rășbóe Ștefan-cel-Mare, este de pânză țesută cu argint, împrejur cu plisă galbenă și cu inscripțiuni religioase pe ambele părți. Are în lungime un metru, mai tot atât în lățime și tăiat este în trei colțuri.

Pe o parte se vede cusut în fir de argint cu mătăsuri albe, galbene și verzi botezu lui Cristos; pe d'altă parte, sântu George în vesminte de catifea roșie, călare pe cal de mătase albă. Un alt steag, trimis pentru serviciu bisericesc, este cam în aceeași mărime de pânză, pe care se vede pe mătase cusut cu sârmă de argint sântu George, care șade pe un scaun și sub picioare sdrobescce un balaur cu trei capete. Duoți ăngeră îi pun coróna pe

bisericăllei ca să mutrescu *poleeleul* care s'mina cu luŃini, curună de stele de anvărliga policandrului de nolgica, care s'legăna către aghiodimă cu ună mulŃime de ęeri tóte aprimse, cum este adetea la sėrbătorı pi tu mănăstirle di tu muntele Atos. Și me incllinaiũ cu multă plecăciune (evlavie) în biserica lui Ștefan-ęel-marle ; căęe nu putui să ascundu hăraua mea, cându am avđătă pe călugėri că cãntă armănesce, iară diaconulũ se părăclăsea la D-đeũ ca să înmulŃască đilele de sãnătate pe tron a văsăllelui a nostru Carol I.

Egumenul a mănăstirillei părintele Clement, — a cui 'lli pitrecũ tora în public eŃharistisile amele tră ospeŃlăchea (curtenia) cu care ghine vru s'me filipsescă, — se aguñisi s'mi spună cu hărauă tra s'vedũ cu oclillı amei tóte armătusirile (odórele) flămburile și cadrurile a lui Sântu-Ștefan-Vodă. Din necalotihie nu putui să me ascumtin de cât ună singură nópte la Zugraful. Viđni ama două flămbur, ghine avegliate în turlie de prapură biserięescă: Ună, care se pistipsesce că este flambura asvingătóre ęe o purta tru polemate Ștefan-ęel-marle, este de pãnză țásuta cu asime de anvărliga cu catefee galbenă și cu scriere di tu nom de dóule părŃă. Este de un metru de lungă, aprópea tot ahăt și de largă și este tălلياتă pi trei chiușează.

Pe ună parte s'vede, cusut cu hirũ de asime cu sirmuri albe, galbene și verđi, bătetul a Christollui pe alantă parte, Sântul Gheorghe tu strañe de catefee roșie, încălar pe cal de sirmă albă. Ună altă flambură, pitricută tră husmetea biserięescă este aproapea tot ahăt de mare de pãnză, pe care s'vede pe sirmă cusută cu hir de asime sântu Gheorghie, care șede pe scamnu și sum ciciore chiséză ună lamñe cu trei capete. Doi anghelli 'lli bagă curuna pe capũ ; iară

cap; în juru steagului se citește în slavonesce alăturata rugăciune (anexa No. 3) către sântu George.

Cu mine am luat, spre a vi le oferi, trei copii: o litografie care reprezintă pe Ștefan-cel-Mare (anexa No. 4), un manuscris despre pomelnicu familiei sale (anexa No. 5) și o fotografie de pe icóna mare a sântului George (anexa No. 6) care trece să fie lucrată chiar de Sântul în persoană, din care cauză s'ar fi și numit această monastire a Zugrafului.

Sântu George este popular în România. Se ține că Ștefan-cel-Mare, respins de Tătari în atacu seü d'ântéiü la cetatea Albă, ar fi trecut Prutu și s'ar fi oprit o nópte în monastirea Dobrovětu ca să se închine:

— Inputernicesce-mă, Dómne, în potrive vrăjmașilor țerei mele; că prea de tot le place să se îmbete cu sânge românesc!

Ar fi răspuns sântu George:

— „Dacă n'ai tu, Stefane, puteri îndestule, Dumneđeü are multe! Mă voiü lupta și eü lêngă tine și vom nimici pe Tătari; numaï, drept recunoscința, tu din temelie vei ridica monastire luï Dumneđeü pe muntele Atos!”

A biruit și s'a ținut de cuvânt; căci, înainte d'a trece la nemurire, a zidit Ștefan-cel-Bun din nou monastirea Zugrafului cu hramu sântului George, căria a și închinat veniturile Dobrovětului.

Pomelnicu luï Ștefan-Vodă coprinde peste 50 de nume deosebite, cari se pomenesc regulat în tóte zilele la sântu jerfelnic.

Biserica veche sobornicéscă, ce Ștefan-cel-Bun a clădit în 1502, s'a ruinat în anul 1800; iar pe vechile sale temelii s'a reconstruit un nou catolicon la 1802, în

de anvărliga flamburăleii se ghivisesce pi limba slavonă açe de ningă aistă uraciune (anexa No. 3) cătră S-tu Gheorghe.

Cu mine am luată, tra s'vê le hărđescu, trei andigrafe : unŭ cadru care înfașeză pe Stefan-çel-Marle (anexa No. 4), ună scriare de mână tră perusia a familiellei a lui (anexa No. 5) și ună fotografie de pe icóna a țea mare a Sântului Gheorghe (anexa No. 6), care să đice că este lucrată malista de aghiul singur, ditra care itie sanchim s'ellemă aistă mânăstire a Zugrafului.

Sântul Gheorghe este cunoscut tu lao în România. (ică este vrut de urfanatate). Se đice că Stefan-çel-marle asvimtu de Tătari tu polemul ântăniŭ la țeataea Albă are trecută Prutul și se are ascumtinată ună nópte tu mânăstirea Dobrovățul, tra sa se inclină :

Invărtușeză-mă, Dómne, în contra dușmañilor a vileae-tillei a mea că pré multu li arisesce să se îmbétă cu sân-đile armănescu !

Vas li are apândăsită St. Gheorghe:

— „Sestică nu ai tine, Stefane, puteri de ajumtu, Dumneđeŭ are multe ! Va s'me asvingu și eŭ ningă tine și va si 'llí ihtisim de adun pe Tătari; sade drept cunos-cere tăbunéță, tine di tu thimelliŭ va să scollí ună mânăstire al D-đă pi muntele Atos !“

Asvimse și se řănu de sbor ; cățe, ninte tra să trecă la ne morire adră, Stefan-cel-bunlu, din noŭ mânăstirea Zugrafului cu hramul Sântului Gheorghe, a cui 'llí-și inclină veniturile Dobrovățului.

Pirusia lui Stefan-Vodă are peste 50 nume deafore, care se aduc aminte regulat de cathe điuă la liturghie.

Biserica Vecle Ortodoxă țe Stefan a çel bunlu o adră tu 1502 s'fețe virane la 1800 ; iară pe veclile allei the-melle se adră un noŭ catolicon la 1802, tu care se vede

care se vede zugrăvit în artica pe zid portretu lui Ștefan-cel-Mare cu alte trei: Alexandru-Vodă, Vasile-Vodă și unul al cărui nume n'am putut descifra. Aceste patru portrete s'a zugrăvit în 1817. Ștefan apare cu barba mult mai lungă și mai stufosă de cât în alăturata litografie, și n'are sabie din cauza pictorului care s'a temut într'un ținut musulman a da arme celui mai falnic învingător al Turcilor.

Mi s'a spus însă cum că adevărata copie de pe portretul eroului nostru, ast-fel cum era zugrăvit în biserica sa veche, ar fi tocmai alăturata litografie, ce mi s'a dat de părintele egumen și care trebuie să vă fie cunoscută de mult. În cazul acesta, portretul a trebuit să fie lucrat de pe altă copie veche; pentru că litografia s'a descoperit cam în anul 1820, pe când biserica veche s'a dărâmat în 1800.

N'am avut timp a cerceta și arhivele monastirei Zugrafului, cu toate că copriind multe hrisóve din țările noastre.

Domnule președinte, pentru istoria generale a Românilor sunt adevărate comori ascunse monastirile din muntele Atos, unde se pot afla depuse chiar mulțime de sineturi despre vechile numiri, hotare, imposite, număr de locuitori și altele, relative moșiilor numeroase din România, ce Statul a secularizat în Țările lui Cuza-Vodă.

Guvernu rusesc a trimis a explora peninsula atonică pe domnu Sevastianof, însoțit de arhitecți, de fotografi, de pictori; iar materialul adunat în Petersburg se compune ca fotografi numai din peste 4000, dintre cari 3500 reproduc aproape 5000 pagine de manuscrite. Din scrierile lui Uspensky, Abramovic, Müller și Sevastianof a putut un autor frances, domnu Langlois să publice

Zugrăvită în artică pe stismă cadrul a lui Stefan a-țel-marle cu alte trei: Alexandru-Vodă, Vasile Voivod și unul a cui numă nu putui s'o aleg. Aiste 4 cadruri se aŭ Zugrăvită tu 1817. Stefan s'vede cu barba multu cama lungă și cama stufosă de căt litografia de nengă aistă și nu are córdă, ditra itia Zugrafului, care'lli fu frică ca tu țănutul înturçescu s'da córdă a celui nai cama thrișcu asvingător a Turçilor.

Mi se spuse ama că ațea nai cama deliheia copie de pe cadrul a eroului (a jonelui) a nostru, așite cum era zugrăvit în biserica lui ațea veclea va s'hibă litografia de ningă aistă, țe mîi se dede de părintele egumen și care lipsește s'vă hibă multu cunoscută. Tru aistă itie, (în casul acesta) cadrul lipsea s'hibă lucrat de pe altă copie vecle ; ditra itia că litografia s'descoperi ca pe la anul 1820, pe cându biserica vecle se asparse tu 1800.

Nu am avută chero să sătăxescu și archivele a mănăstirilei Zugraful, cu tóte că are tu năsă multe *hrisóve* (firmă) ditu viliețle a nóstre.

Domnule președinte, tră istoria generala a Armañilor suntu nircănte ghisteri ascumte mănăstirile di tu muntele Atos, iu s'pot afla avigliate malista ună mulțame de sinetură (tăpii) tră veclele numiri, sinóre, hrele, numerul a catichilor, și altele cu nutrire la ciufflichurile numeroșe din România, țe huchiumatea le secularisă tu țilele a lui Cuza-Vodă.

Huchiumatea rusescă petrecu tra să exetăxească pe-ninsula atonică pe domnu Sevastianof în soțată cu mindigî (arhitectî), cu fotografi cu zugrafi ; iară zăirea adunată în Petersburg se compune ca cadruri sade din peste 4.000, din cari 3.500 fac (reproduc) aprópea 5000 de file de manuscrift Din scrierele a lui Uspensky, Abramovicî, Müller și Sevastianof putu un scriitor fran-

pe larg în 1867 notițe despre mai tot ce privesce știința în țera monastică.

Intre documentele despre care se face mențiune, am putut observa că peste una sută manuscripte în limbele română, slavonă și grecă privesc anume pe Români. Deosebit însă de hrisove, am găsit o mulțime de pomelnice ale familiilor noastre domnitoare, portrete de Domni și Dămine cu copii lor multe și ciudate cum este Mihaiu-Viteză pe zid la Simopetra, zugrăvit cu barba de tot albă, monumentu mitropolitului Teofan, care a murit în „Dochiaru,“ stema țărilor noastre pe porțile bisericii „Rusicu“ și multe altele. Inscripțiunile mai cu seamă de pe zidurile bisericilor sunt cu totul însemnate pentru noi; ast-fel, în monastirile Xenofu și Dochiaru se vorbesce pe petre despre nisce înalte persoane din 1545 și din 1567, care de sigur au fost Români. Aceste duo inscripțiuni s'au publicat chiar cu literile lor paleografice în „Mémoire sur une mission au Mont Athos par M. Bayet“ Paris, 1876—fără însă ca textu să fi fost explicat bine de străini; pentru că, spre exemplu, cuvintele grecesci: ἀρχωντος Κυροῦ Κωνσταντῆ βορνικῆ din inscripțiunea bisericii Xenofului s'a tradus în limba francesă: „très-illustre voi-vode seigneur Kontouvornikos!...“

Cu toate aceste, nu pot prelungi vorba nici să intru în toate amănuntele; căci eu nu sunt archeolog nici bogat îndestul ca să pot descoperi, cu ceruta rigore științifică, urmele poporului românesc prin bisericile și prin bibliotecile din muntele Atos. Am putut însă în treacă a mă încredința că nu este monastire, în care să nu fie ceva de studiat pentru cunoșcerea pe larg a istoriei noastre generale. Se cuvine de sigur Academiei române, care

ces, d-nu Langlois să publice pe larg în 1867 însemnări aproape despre tot ce mutresce scirea (sciința) tu viletea mănăstărescă.

Pi tu ațele documente (antichităși) tră care se aduțe aminte, putui s'părătirisescu că peste ună sută manuscrite pe limbile armănescă, slavonăscă și greșescă interisă de anafal anumă pe Armăni. Ahorghia ama de firmăni, aflaiu ună mulțame de pirusii a familiilor a năstre domnitore, cadruri de domni și de dómne cu ficiorli a lor, multe și ciudusite cum este Mihaiu Viteazul pe muru la Simopetra zugrăvit cu barba de tot albă, monomentul mitropolitulu Teofan, care muri în „Dochiaru“, tura (stema) a vileșlor a năstre pe porțale a bisericăllei „Rusicu“ și multe altele. Scriatele nai ma multu de pe stisnile a bisericilor suntu de tot interisante tră noi; așite tu mănăstirle Xenofu și Dochiaru se sburasce pe chetră tră niscănță omești mari di tu 1545 și di tu 1567, care de sigur fură Armăni. Aiste două scriate se au publicată malista cu gramele a lor paleo-grașice „Mémoire sur une mission au Mont Athos par M. Bayet“ Paris, 1876; ama fără ca textul s'hibă exighisit ghine de axești; di tra itia că, spre exemplu sborele greșeci: ἀρχωντες Κοροῦ Κωνσταντινουπόλεως din scriatele a bisericăllei Xenofulu s'metafrosi pi limba franșușescă: „très-illustre voivode seigneur Kontouvornikos !.....“

Cu tôte aiste, nu pot să lungescu cuventa (sborlu lafea) tra să intru tu tôte minușăllile; cășe eș nu escu archiolog neși avut nemal tra s'pot s'descoper cu lipsita rigore (mucăete) sciinșifică, urmele a laollu armănesc pi tu bisericle și pi tu vivlioteșle di tu muntele Atos. Putui a ma în trecăt s'me încred că nu este mănăstire tu care s'nu hibă șeva tră sătăxire tră cunăscerea pe larg a istoriillei a năstre generale (ghenichi). Este cu cale, de

s'a înființat cu scop a duce grija culturei naționale, să intervie puternic, prin toate mijlocele de care dispune, pentru a se explora pe când încă este timp, cel puțin țările locuite sau înzestrate de Români, în vedere cu trebuințele noastre intelectuale.

Sciū bine c'am abusat de răbdarea domniei-vóstre, domnule președinte; dar nu pot uita pe Români cǎlugeri, cari locuiesc în muntele Atos.

Intréga populațiune din peninsula se compune actual din cincǐ, mult șase mii locuitori mai cu seamă greci, slavǐ și Români. Sunt toți numai bărbați, numai ortodoxi, numai cǎlugeri sau pusnici, supuși regulei lui sântu-Vasile, împărțiți prin duo-șeci de monastiri cu duo-spre-șeci schituri și prin cincǐ-sute de chili, sporadic imprăștiate prin infundăturile munților cu vedere pe mare. Acéstă republică monacală se administreză în Karia, capitala peninsulei, numai de către delegații monastirelor din cari 17 sunt grecesei și trei slave; prin urmare, grecii sunt în muntele Atos monachii domnitori sub inalta conducere a patriarhului ecumenic din Fanar, care póte fi ortodox, dar grec este de sigur.

Cǎlugerii români sunt aprópe 500 prin monastiri, schituri și chili, veniți mai toți de peste Dunăre. Adunați însă în număr mai mare sunt peste 170 numai în duo schituri curat românesci: Lacu și Prodromu.

Schitu Lacului s'a ascuns de sărăcie într'o prăpastie sêlbatică din munții „Sântului Pavel“, de care depinde. Acolo stau în grópă peste 70 de Români cǎlugeri, cari n'aũ mijloce indestule de viețuire. Sârmanii se hrănesc mai mult din una mie de lei, ce primesc anual, mi se

sigur, ca academia armănescă, care s'fece cu scopollu tra s'pórtă găilea a crescerillei a ethnosului și s'facă mucaete cu tótă puterea, cu tóte tropurile ce 'llí sta tu mână, tra să se exetăsescă cându este chero, naí puçán locurile iu bănéqă ică sunt armătusite (hărđite, înzestrate) de Armăńńi, cu mutrire la ihtizăile a nóstre tră scire (intelectuale).

Sciú ghine că am abuzat de arăvdarea a vóstră, domnule președinte; ama nu pot să agărșescu pe Armăńńi călugėri, carí șed tu Aghionor.

Intregul lao ditu peninsulă este tora de çinçi, multu șese mńille de locuitorí (caticńi) și cama multu Greçi, Slaví și Armăńńi. Toți suntu sade bărbați, sade ortodoxí, sade călugėri ică aschitađi, supuși a radăllei a lui Sântul Vasile, împărțăți pi tu 20 mănastiri cu 12 schiturí și pi tu çinci sute de chilií arăspândite câte ună ună pi tu fundurile a munșilor cu mutrirea pe amare. Aistă republică (dimarchie) monachală se chivernisese în Karia capitala (scamnul) apeninsulăllei sade de aleptăllí a mănăstirilor din carí 17 sunt greçescí și 3 slave; așidicara greçillí sunt tru Aghionor ursitori sum inalta ursită a patriarhulu ecumenic din Fanar, care orthodoxu póte s'hibă, ama grec mutlac este.

Călugėrllí Armăńńi suntu apropea 500 pi tu mănăstir, pi tu schiturí și chilií veniți aprópea toți de peste Dunavű. Ama adunați tu numărű cama mare sunt peste 170 sade tu dóuç schiturí curat armănesci; Lacu și Prodromu.

Schitul Lacului se ascumse de urfănătate tu ună grópă a hundósă (tu un trap irmńiű) di tu munșăllí „a Sântuluí Pavlu“ de care este legat (de care țane). Acolo staű tu grópă peste 70 de Armăńńi călugėri, carí nu aű de ajumtu așele ananghipsitele tră bană. Mărașillí s'hră-

pare, din țară și cu „lăcrimile maicei Domnului“, cari sunt nisce bóbe vinete, semințe de plantă, ce monachii din peninsula sântă obicnuesc a cultiva și a vinde călătorilor in formă de mătăniî, împreună cu lingurî de lemn lucrate frumos.

Schitu cel mare românesc, locuit de 100 călugeri, care s'a sfințit în 21 Maiu 1866 cu hramu sântului Ion inainte-mergător, este una din cele mai venerabile chinovii din muntele Atos. Din nenorocire, nu este de sine stătătoare, ci depinde de monăstirea Lavra, departe o oră, pe a căreia moșie schitu românesc ocupă cu chirie o stâncă gólă de 17 pogóne, pe care s'a înființat, prin inițiativa lui Grigore-Vodă-Ghica, de către Româniî din Principatele dunărene.

Acastă monastire s'a zidit din temelie, cu incepere din anul 1857, in pólele muntelui Atos, cu înălțime 2000 de metri, pe limba de marmură despre resărit, care se perde in mare. Dar nu sunt tocmai frumusețile naturei, cari impodobesc acest locaș smerit de călugeri, ci mai mult prestigiu de venerațiune și ospitalitate, de care se bucură cu drept cuvânt în tótă peninsula. Acolo putut'am admira cu dor cum voința omului póte fi mai tare ca marmura, când ea se preface în devotament pentru binele némului seú. Aú putut, într'adevăr, călugeriî români prin stăruința lor îndelungată a sparge petrele și prin furnele să transforme stâncă în grădină

nescu cama multu din 1000 de gróşî (50 napoleone) ce apróche cathe anũ, m̃i se pare di tu vilette (di tu Vluhie) şi cu „Lacrãm̃ile ale Stãmãriei“ care suntu niscãnte gãrnuşã vinete, seminşã de un pomũ, çi monachillĩ di tu aghisita peninsulã aũ adetea s'le lucrézã şi s'le vindã a cãlëtorlor sum turlie de combuloghĩ, de adun cu lingurĩ de lemnu lucrata muşat.

Schitul aţel marle armãnescu, iu şed 100 cãlugerĩ armãñĩ care se inghenisi tu 21 Maiũ 1866 cu hramul Sãntuluĩ Ión Prodromul, este una din aţele cama tiñisite (inclinate) chinovĩ di tu Aghionor. Din ne calotihie nu este singurã pe cap, cãce aspindurã de mãnãstirea Lavra, departe unã sãhate pe acui cifliche schitul armãnescu şãne cu agoghie unã peştereauã gólã de 17 pogóne ¹⁾ pe care sfeçe cu mucãetea lui Grigore Ghika Vodã, de cãtrã Armañilli din principatele a Dunavuluĩ.

Aistã mãnãstire (Centadrã) distu lanuly 1857 la pólele Aghionorluĩ, cu înalţimea de 2,000 metri, pe limba de marmorã de cãtrã iu arsare sorele, care s'cherde tru amare. Ama nu suntu sade muşeteşle a fisicolluĩ care armãtusescu aistu loc plecat de cãlugerĩ, çi cama multu nãmuzea trã tiñie şi de ospislãchea de care se hãrãsesce cu îndreptu sbor tu tótã peninsola. Acelo putuĩ s'me m̃irũ cu dor cum vrerea omuluĩ póte s'hibã cama vãrtósã de cãt marmura, cãndu vrerea s'façe curbane (pistimenã) trã ghinele a soilleĩ alleĩ. Aũ pututã cadelihea cãlugerilli Armañĩĩ cu lunga lor mucãete sã aspargã chetãrle şi cu furnële [gurele iu s'bagã vulbura (barutea) tra sã aspargã

¹⁾ Unũ pogon are 1206 stãngenĩ patraşĩ; unũ stãngen are tu lunşime 8 palme mari icã 2 metri, iarã unũ stãngen patrat are 64 palme, selliamã cã 17 pogóne, póte sã aibã lãrşimea de 136 stãngenĩ şi lungimea de 162, icã lãrşimea de 68 şi lungimea de 324 stãngenĩ.

verde cu frumoasă monastire ; pe când intrigele grecesci cu persecuțiunile lor neconținute n'aũ isbutit de loc a clătina voința monachilor d'a ridica din adâncă umilire Biserica română din muntele Atos.

N'am loc a vă descrie tot aci, fie și pe scurt, amabila, larga ospitalitate ce mi s'a oferit, cum și pompa cu care s'a serbat în mod strălucitor învierea de la Pasce.

Să vă descriu pe larg cât sunt de modeste, drepte și indispensabile cererile călugărilor noștri, și cât de urâte sunt intrigele întăritate de străini contra elementului latin găsesc asemenea de prisos ; pentru că s'a publicat în aceste privințe (anexa No. 7) o carte serioasă de starețul eminent al schitului, părintele Damian : „Cestiunea schitului românesc chinovial.... lămurită de pe acte autentice.“ București, 1879, și s'a ocupat de cestiune chiar foile publice, mai ales „Ortodoxul,“ „România Liberă,“ „Telegraful,“ etc.

Destul a vă spune pe scurt că cererile Românilor sunt :

1. A nu se mai face deosebire între Moldoveni și Munteni ; ast-fel ca sigiliu schitului să fie recunoscut formal cu cuvintele : „Schitu românesc“ ; iar soboru schitului să pótă inmulți numărul călugărilor dupe încăperile chinoviei, și să pótă alege stareț pe unu dintre monachii români fără deosebire de localitate, adică fără d'a se ține séma de s'a născut în Moldova sau în Țara-Românescă.

2. A se da voie Românilor a duce apa la schit cu cheltuiala lor dintr'un isvor în apropiere, care se află

chetărle] s'prifacă peștirea tu ună grădină vèrde cu mușată mănăstire; pe cându zăzaniile greșeci cu inășle a lor ne ascumtinate nu o scóseră în cap dip tra să mută vrerea monachilor tra să scólă di tu ahundósa plecare (umilire) biserica armănescă di tu monte Atos.

Nu am loc să vè le arădăpsescu tóte așia, la s'hibă și pe scurtu, vruta, larga filipsire (ospitalitate) țe mîi se dede și cu pompa (alaiu) cu care se sárbuturi, cu lumbrusire grailu mare di ti Páse.

S'vè le arădăpsescu pe largu căt suntu de fronime (modeste) îndrèpte și ananghpsite căftărle a călugèrilor a noștri și căt de urâte suntu zăzaniile bagate (intàratate, îngărñite) de axeñi contra soillei (elementului) latine, afli tot așite primansus; cățe se are publicată tră aistă ipothise (anexa No. 7) ună carte cu themeliu de egumenlu așel multu axu a schitulu, parintele Damian: „Ipothisea schitulu armănescu chinovial... aleaptă dupè acte autentice (dupè fapte cadelihea),“ Bucuresci, 1879 și s'au interisatá de aistă ipothise malista și efimirizle, și cama multu „Orthodoxul,“ „România Liberă,“ „Telegraful,“ și altele.

Disture este s'vã spun pe scurtu că căftărle Armăñilor suntu :

1. S'nu s'facă diafurae anamisa de Moldoveni și de Munteni; așite că vula schitulu s'hibă cunoscută cu formă (formal) cu sbórle „Schitul Armănescu;“ iară mijlizea schitulu s'pótă să adavgă numèrul a călugèrilor după încăperle a chinovillei și să pótă să alégă egumen (starițu) pe unul din monachil armăñi fără alegere de locul de iu este faptu, sanche fără tra s'șănă lugrusmollu sestică s'fețe în Moldova ică în România.

2. Să se da tinadie Armañilor tra să aducă apa la schitu cu exuda loru di tu un isvor de aproape care se

pe moșia Lavrei; pentru ca pururea să se afle la schitu românesc apă de băut cu îndestulare.

Cum vedeți bine, domnule președinte, nu sunt tocmai exorbitante cererile Românilor, și s'a găsit un fost patriarh ecumenic din Constantinopol, care a judecat drept; ast-fel că prin singhiliu seŭ din Marte 1876 a bine voit a incuviința reclamațiunile schitului nostru. Când însă veni timpul a se pune în lucrare această supremă decisiune, Lavrioții s'aŭ opus grozav — și grozav aŭ uitat Lavrioții că mânăstirea lor datoresce mare parte din clădirile și veniturile sale mărinimiei române a lui Radu-Vodă, lui Neagoe-Vodă, lui Petru-Vodă-Șchiopu, lui Ieremia-Vodă-Movilă, lui Gavril-Vodă-Movilă, lui Șerban-Vodă II-Cantacuzin, lui Constantin-Vodă-Racoviță-Cehan, etc., dupe cum se pot încredința pe deplin din chiar hrisóvele conservate în arhivele lor. Patriarhul ecumenic actual din Fanar n'a rămas numai nepăsător în această cestiune; dar a anulat încă singhiliul *irevocabil* al predecesorului seŭ, cu tóte că reposatu patriarh, bănuind, se vede, ceva despre lăcomia și fudulia grecéscă, scrisese chiar în această carte de judecată din 1876, că „cine va face rău și vătămare schitului românesc este afurisit de Dumnezeu și culpabil de tóte blestemele Părinților și sinódelor !...“

Ast-fel dar drepturile chinoviei nóstre române sunt nesocotite, cum aŭ fost în trecut, și pradă lăsate de greci în voia întêmplărei. Prin urmare, Români, cari sute de anî aŭ putut purta cu demnitate pe umerii lor sarcina de întreținere și de apărare contra Turcilor a religiunei crestine din Orient, sunt acum lipsiți de apă în grădina maiceî Domnului, unde n'aŭ de locuit un petic

află pe ciuflichea a Lavrălei; ca tot de una să se află la schitul armănescu apă tră bere cu desture.

Cum vedeți ghine, domnule președinte, căftărele Armănilor nu sunt peste măsură de mari, și se află un patriarh ecumenic di camaninte din Pole, care judecă în dreptu; asiți că cu singhiliul a lui di tu Marțu 1876 ghine vru să apróche plângirile a schitului a nostru. Ama cându vine cherollu tra s'bagă tru lucru aistă înaltă apofase, lavrioțillí stătura contra vartos multu și vartos multu agărșiră lavrioțillí că mănăstirea lor este borge nai ma mare parte din adrămintele și din veniturile a llei a măririllei de suflet armănescu a lui Radu-Vodă, a lui Neague-Vodă, a lui Petru-Vodă Șelliopul, a lui Ierimia-Vodă-Movilă, a lui Gavrilă-Vodă-Movilă, a lui Șerban-Vodă II-Cantacozin, a lui Constantin-Vodă-Racovița-Cehan, etc., după cum pot să se încredă de antregului malista di tu firmănele avigliate tu archivele a lor. Patriarhul ecumenic di tora din Fanar nu armase sade fără căscigă tu aistă ipothise; ama nică asparse (a anulat) singhiliul care era irevocabil (care nu putea si s'tragă năpoi) a celui de nintea lui, cu tóte că răpusatul patriarhu care avea șubee, se vede çiva tră lăcumillea și fuduleața greșescă, avea scriată malista tu aistă carte de judecată din 1876, că ațel care va s'facă arău și vătămare a schitului armănescu este afurisit de Dumneđeu și căbăete de tote blăsteñile a părinților și a sinódelor!.....

Așițe dicara îndrepturile a chinoviillei a nóstre armănesci suntu ne lugurșite, cum fură tu cherollu trecut și lăsate inpradă de greți tru vrerea tihisirillei (bahtana). Ași dicara, Armăñilli cari sute de aňi, putură s'pórtă cu axiosine pi numirlli a lor fortuna a exudilor tră bana lor și tră apărare contra turçilor a nomului criștinescu de la arsărita sórelui, suntu tora lipsiți de apă tru gră-

de pământ care să fie proprietatea lor, și dintre toate popórele ortodoxe numai biserica Românilor n'are dreptu de autonomie, de care se bucură, cum le place, Grecii, Rușii, Sărbii și Bulgarii...

O, Dumnezeu!... micí de tot trebuie să fie frații noștri ortodoxi... priviți din vârful muntelui Atos!...

Vă rog a primi, domnule președinte, încredințarea înaltei mele considerațiuni.

Alexandru Pencovici.

București, 9 Octobree 1882.

L I S T A

Cărților, documentelor și a portretelor din muntele Atos, oferite în dar pentru biblioteca Academiei române de domnul Alexandru Pencovici în 9 Octobree 1882

1.— „Acta, praesertim graeca, Rossici in monte Athos monasterii“ — volum care coprinde 32 documente vechi din arhivele monastirei „Rusicu“ privitoare țărilor române, anume :

In Slavonesce

4 hrisóve—de la Vlad-Vodă 1487 ; Radu-Vodă 1496 ; Radu-Vodă 1502 și Ștefan Petru-Vodă 1673.

In Românesce

15 hrisóve—de la Mihaiu Racovița-Vodă 1709 ; Grigore Ghica-Vodă 1737 ; Ioan Niculae-Vodă 1744 ; Constantin Mihail Ipsilant Racovița-Vodă 1750 ; Ioan Constantin Mihaí Ţehan Racovița-Vodă 1754 ; Scarlat Ghica-Vodă 1757 ; Ioan Scarlat Grigore Ghica-Vodă 1759 ; Ion Stefan Mihail Racovița-Vodă 1764 ; Grigore Alexandru Ghica-Vodă 1774 ; Constantin Dimitrie Moruz-Vodă 1780 ; Alexandru Ioan Mavrocordat-Vodă 1786 ; Mihaí

dina a le Stămărie, iu nu aŭ tră bănare un petic de loc care s'hibă ciflichea lor, și di tu tóte popórele ortodoxe sade biserica Armăńilor nu are în dreptul de autonomie, de care s'hărăsescu, cum 'lli arisesce, Greçilli, Ruşilli, Sărghilli și Vurggarlli...

O, Dumneđale!... miiçi di tot lipsesce s'hibă fraţállı a noştri creştinii... mutriçi di pe ıpuplicul a muntelui Atos!...

Vě părăclăsescu să aprochiaçi, domnule preşedinte, empistusirea a înaltălleı a mele consideraçiune.

Alexandru Pencovici.

Bucuresçi, 9 Optobre, 1882.

L I S T A

Cărţilor, a documentelor și a cadrurilor de la Aghionor, hărăđite tră biblioteca a academiilleı armănescı de domnul Alexandru Pencovici în 9 Optobre 1882

1. „Acta, praesertim graeca, Rossici, in monte Athos monastirii“ —volum care coprinde 32 documente veelli di tu archivile a mănăstirilleı „Rusicu“ cu mutrire la vileşle armănescı și pe numă :

Pe limba slavonéscă

4 firmăńı de la Vlad-Vodă 1487 ; Radul-Vodă 1496 ; Radul-Vodă 1502 și Ştefan-Petru-Vodă 1673.

Pe limba armănescă

15 firmăńı—de la Mihaiŭ Racovişă-Vodă 1709 ; Grigorie Ghica-Vodă 1737 ; Ión Nicolae-Vodă 1744 ; Constantin Mihail Ipsilant Racovişă-Vodă 1750 ; Ión Constantin Mihaiŭ Tehan Racovişă-Vodă 1754 ; Scarlat Ghica-Vodă 1757 ; Ión Scarlat Grigore Ghica-Vodă 1759 ; Ión Ştefan Mihail Racovişă-Vodă 1764 ; Grigorie Alexandru Ghica-Vodă 1774 ; Constantin Dimitrie Moruz-Vodă 1780 ; Alexandru Ión Mavrocordat-Vodă 1786 ; Mihaiŭ Cons-

Constantin Șuțu-Vodă 1793 ; Ioan Constantin Alexandru Ipsilant-Vodă 1806 ; Mitropolitu Gavril 1810 ; Scarlat Alexandru Calimah-Vodă 1814.

In Grecesce

13 hrisoave — de la Ioan Ioan Nicolae-Vodă 1744 ; Ioan Constantin Mihail Țehan Racovița-Vodă 1755 ; Ioan Mat. Grigore Ghica-Vodă 1754 ; Ion Ion Teodor-Vodă 1758 ; Ion Ion Teodor-Vodă 1760 ; Ioan Grigorie Ioan-Vodă 1762 ; Ioan Grigorie Ioan-Vodă 1762 ; Ioan Grigorie Alexandru Ghica-Vodă 1764 ; Grigore Alexandru Ghica-Vodă 1776 ; Ioan Grigore Alexandru Ghica-Vodă 1765 ; Ioan Constantin Dimitrie Moruz-Vodă 1778 ; Ioan Alexandru Ioan Calimah-Vodă 1795 ; Ioan Alexandru Ioan Calimah-Vodă 1795.

2.—Opusculă sur la question du couvent de St. Pantéléimon au mont Athos par un ami de la vérité (traduit du grec). Constantinople, 1874.

3.—Copie de pe rugăciunea care se află în slavonesce pe prapura dăruită de Ștefan-cel-Mare monastirei Zugrafului.

4.—Fotografie de pe icoana S-lui George din monastirea Zugrafului.

5.—Litografia de pe portretu lui Ștefan-cel-Mare din monastirea Zugrafului.

6.—Copie de pe pomelnicu familiei domnesci a lui Ștefan-cel-Mare aflător în biserica monastirei Zugrafului.

7.—Cestiunea schitului românesc chinovial al sântului Ioan Botezătoru din sântu munte Atos, lămurită de pe acte autentice de Ieromonahu Damian, starețu schitului.—Bucuresci, 1879.

tantin Șuțu-Vodă 1793; Ión Constantin Alexandru Ipsilant-Vodă 1806; Mitropolitul Gavriil 1810; Scarlat Alexandru Calimah-Vodă 1814.

Pe limba grecească

13 firmăni — de la Ión Ión Nicolae-Vodă 1744; Ión Constantin Mihail Tehan Racoviță-Vodă 1755; Ión Mat. Grigorie Ghica-Vodă 1754; Ión Ión Teodor-Vodă 1758; Ión Ión Teodor-Vodă 1760; Ión Grigorie Ion-Vodă 1762; Ión Grigorie Ión-Vodă 1762; Ión Grigorie Alexandru Ghica-Vodă 1764; Grigorie Alexandru Ghica-Vodă 1776; Ión Grigorie Alexandru Ghica-Vodă 1765; Ión Constantin Dimitrie Moruz-Vodă 1778; Ión Alexandru Ión Calimah-Vodă 1795; Ión Alexandru Ión Calimah-Vodă 1795.

2. Opusculé sur la question du couvent de St. Pantéléimon au mont Athos par un ami de la vérité (traduit du grec). Constantinople, 1874.

3. Copie de pe părăclásirea care se află pe limba slavonéscă pe prapura hărzită de Stefan-țel-Marle a mănăstirillei Zugrafului.

4. Cadrul de pe icóna Sântului Gheorghie di tu mănăstirea Zugrafului.

5. Litugrafia de pe cadrul a lui Stefan-țel-Marle di tu mănăstirea Zugrafului.

6. Copie de pe pirusia a familiillei domnéscă a lui Stefan-țel-Marle care se află tu biserica mănăstirillei Zugrafului.

7. Ipothisea schitului armănescu chinovial a Sântului Ión Bătizătorlu di tu Sântul munte Atos, aleaptă (lămurită) de pe acte autentice de Ieromonahul Damian, egumenulu a schitului, — Bucuresci 1879.